

M.I. ACADEMIA de la MÚSICA VALENCIANA

BOLETÍN INFORMATIVO

Nº 136 JUNIO de 2026

EDITA: M.I. Academia de la Música Valenciana (Valencia) www.miamv.org
PRESIDENTE: Roberto Loras Villalonga/presidente@miamv.org
DIRECCIÓN: Joaquín Gericó Trilla/rector@miamv.org
ISSN: 2660-7077

En Primera Página

Con este Boletín de noticias de Junio damos por cerrado el presente curso, recordando que en los meses de julio y agosto -como de costumbre- no habrá Boletín.

Nos hacemos eco en esta Primera Página, de la reunión mantenida por representantes de la Junta de Gobierno con el nuevo director general de cultura **Ignacio Prieto Mansanet**, reunión que tuvo lugar el martes día 19 de mayo a las 9:30h.

El señor Ignacio Prieto Mansanet accedió a este cargo el lunes día 4 de mayo de este año, por lo que podemos afirmar que ha sido uno de los cargos políticos que más rápido nos ha atendido.

La delegación de la Academia que acudió a la cita estaba compuesta por el presidente **Roberto Loras**, el secretario general **Amadeo Lloris** y el vocal y responsable de las relaciones internacionales **Bernat Adam**.

El señor Prieto se mostró muy amable y atento a toda la información que sobre el funcionamiento de la Academia le detallaban nuestros compañeros e hizo comentarios favorables -entre otras cosas-, a nuestra línea nominativa de subvención.

Con esta nueva reunión, seguimos con el encarecido empeño de que todas las personas que vayan ocupando cargos de relevancia en la administración del gobierno valenciano nos conozcan de primera mano.

Por otra parte, tenemos el placer de anunciar que el próximo sábado día 13 de junio a las 10:30h, se inaugurará la magnífica “**Plaza Bernardo Adam Ferrero (compositor)**” que el Ayuntamiento de Valencia ha dedicado a nuestro Presidente de Honor.

Esta Plaza está situada entre la *Avenida de França* y la calle *En Projecte EP Verdeguer, 8*. Felicitamos a la familia del Maestro por tan merecido reconocimiento. Su memoria y buen hacer, perdurará para siempre en el recuerdo de todos los valencianos.

DONACIÓN DE NUESTRAS PUBLICACIONES A BIBLIOTECAS

Durante los meses de abril y mayo de este año, la Junta de Gobierno ha estado repartiendo por las bibliotecas más importantes de la ciudad de Valencia, los diferentes libros que se han editado en los últimos años.

De esta manera se le da un mayor sentido a todo el trabajo de investigación que vienen realizando los Miembros de la Academia. Hasta la fecha y aunque anteriormente en algunas -pocas- excepciones también se había depositado en determinadas salas, ahora se ha hecho con mayor profusión.

Lo primero que pensamos todos es, que esto debería ser lo normal. No obstante, nuestras ediciones son relativamente cortas en cuanto a número de volúmenes, lo cual hace que normalmente lleguen a las manos de las personas que directa o indirectamente están relacionadas con la Academia. Y en este sentido hemos de recordar que todos nuestros Miembros tienen derecho a poseer un ejemplar de cada publicación, eso sí, si asisten a los actos que se realizan o la Asamblea General, ya que no se dispone de recursos suficientes para hacerlos llegar a los Domicilios particulares de todos.

Las bibliotecas que han tenido a bien aceptar la donación han sido las de:

- Universidad de Valencia
- Universidad Politécnica de Valencia
- Universidad Internacional de Valencia (VIU)
- Museo Valenciano de la Ilustración y la Modernidad (MuVim)
- Fonoteca Municipal (Ayuntamiento de Valencia)
- Biblioteca de Compositores Valencianos (Padre Tena)
- Biblioteca Pública Pilar Faus (Generalitat Valenciana)

A todos ellos les damos las gracias por su interés

**Recepción de libros por parte de la Biblioteca Pública Pilar Faus.
Joaquín Gericó y Romà Seguí Francés, director de la Biblioteca**

ACTIVIDAD ORGANIZADA POR LA ACADEMIA

Tal y como veníamos anunciando, el miércoles día 13 de mayo a las 18:00h en la *Sala Sgae Centre Cultural* de Valencia, tuvo lugar, la última actividad organizada por la Academia. Se trataba de la presentación del libro de la **Dra. Mónica Orengo** que lleva por título

“Pianistas Valencianos nacidos hasta la mitad del siglo XX”.

El acto se desarrolló según lo previsto. Tras el preceptivo saludo del presidente **Dr. Roberto Loras** a los asistentes, dio paso a la autora del libro quien dio a conocer el contenido de su trabajo, apoyada en todo momento por un PowerPoint. Felicitamos nuevamente a la Dra. Orengo por su dedicación y empeño por mantener viva la llama del recuerdo de nuestros grandes músicos valencianos.

ACTIVIDAD DE NUESTROS MIEMBROS

El lunes, 11 de mayo, se celebró en Madrid la toma de posesión de los nuevos Académicos Correspondientes de la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando que habían sido nombrados en los dos últimos años. Solo dos de ellos en la Sección de Música: nuestro Académico Numerario fundador **Javier Darías** (2024) y Benet Casablanca (2025).

Javier Darías, entre los compositores Tomás Marco y José Ramón Encinar

El acto se inició con los discursos del Sr. Director, Dn. Tomás Marco, la Intervención del Secretario General, Dn. José Ramón Encinar, finalizando la ronda de intervenciones la Sra. Censora, Dña. Begoña Lolo, a la que siguió el protocolario discurso de contestación de Dña. María Bolaños en representación de los Académicos Correspondientes elegidos. A continuación se celebró la entrega de Diplomas y Estatutos a los nuevos Académicos Correspondientes, con los que posteriormente se realizó una visita a la exposición Bellezas del mundo flotante: Bijin-ga en la edad de oro del Ukiyo-e, explicada por su comisario Dn. Daniel Sastre, para culminar a mediodía con una comida para Académicos y familiares invitados en el Salón de Esculturas de la Academia.

Por la tarde, una interesante conferencia de Dña. Silvia Viana en la Sala Guitarte sobre la restauración de las planchas de Goya, y visita a los Gabinetes de Goya en la Academia ilustrados por el subdelegado de la Calcografía Nacional, Dn. Javier Blas (Sala Hércules y Sala Flora). Le siguió un cocktail con los Académicos Correspondientes y Académicos Numerarios en el Salón de Esculturas, para finalizar la tarde con la asistencia de todos ellos a la Sesión Plenaria de la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando.

En tal Sesión Académica, se reencontró el Sr. Darías con el **Sr. García del Busto** (Xàtiva, Valencia 1947), Académico de la de San Fernando (entre otras), y que, este año será distinguido por nuestra Academia como “Insigne de la Música Valenciana 2026”.

Enhorabuena por la efectividad de su nombramiento Javier.

José Luis García del Busto y Javier Darías

El maestro Javier Darías en el acto oficial de su recepción, recibiendo el aplauso de todos los asistentes al acto en la Academia de Bellas Artes de San Fernando (Madrid, 11-5-2026)

El maestro **Gastón Arce Sejas**, Académico Correspondiente de la Academia de Música Valenciana por Bolivia, ha sido nombrado desde el mes de febrero pasado, Presidente del Colegio de Compositores Latinoamericanos de Música de Arte.

El CCLMA fue fundado el año 1999 por el compositor mexicano Manuel De Elías y contó, desde su nacimiento, con encumbrados compositores nacidos en tierras americanas, muchos de ellos fallecidos, como los maestros Manuel Enriquez (México), Edgar Valcárcel (Perú), Celso Garrido-Leca (Perú), Harold Gramatges (Cuba), entre otros.

Hasta febrero del presente, estuvo de Presidente el Alfredo Rugeles de Venezuela, quien realizó una esforzada labor frente a esta institución colegiada.

Por votación unánime, Gastón Arce Sejas fue nominado como nuevo presidente, completando la directiva la compositora Diana Arismendi de Venezuela (Secretaria) y el compositor Darwin Aquino de República Dominicana (Tesorero).

Es una satisfacción que el nuevo Presidente sea también miembro de la Academia de la Música Valenciana, y que pueda establecerse nexos entre las dos instituciones, a fin de llevar adelante proyectos artísticos de interés para ambos.

¡ Enhorabuena Maestro !

Gastón Arce Sejas

El Miércoles día 13 de mayo a las 18:00h, el Académico Numerario **Rubén Parejo** ofreció un bonito concierto de canto y guitarra junto a la soprano valenciana **Pilar Moral**, en el Museo de Bellas Artes de Valencia.

El concierto, perteneciente al ciclo “Música Trobada”, llevaba como título *Temps Moderns* (tiempos Modernos), y presentaba un acertado programa compuesto a base de música valenciana de la segunda mitad del siglo XX, consiguiendo con ello una perfecta simbiosis, un dialogo real -diríamos-, con el motivo de la exposición que se puede visitar en estos momentos en el Museo.

Estos artistas presentaron el siguiente

PROGRAMA

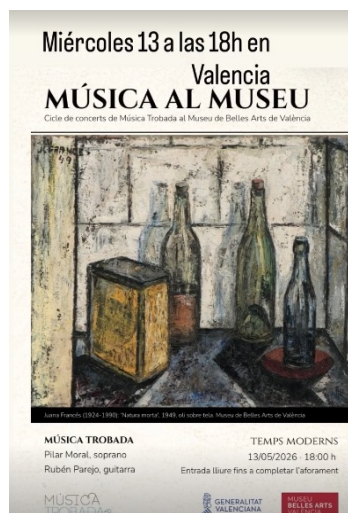
.- *De Endechas y cantares de Sefarad.....MATILDE SALVADOR (1918-2007).*

- Avridme galanica
- A la una
- Los bilbilicos
- Yo me levantí un lunes
- Arvolicos d' almendra

.- *Adela de “Tres Canciones Españolas..... JOAQUÍN RODRIGO (1901-1999)*

.- *De Caminos.....ÁNGELES LÓPEZ ARTIGA (1939)*

- Molinero, molinero
- A la voreta del mar
- Cuando vengas de la siega
- Zapateado

La Académica Correspondiente por Alicante, la compositora **Carmen Verdú** vuelve a ser noticia, al participar en el "XX Ciclo de Música Contemporánea CIMUCC'26", celebrado durante la tercera semana de mayo, en el Auditorio del Conservatorio Profesional de Música "Francisco Guerrero" de Sevilla.

En concreto se interpretó en este evento su obra *L'ÎLE*. Se trata de un quinteto para saxofón solista y cuarteto de saxofones que interpretó el saxofonista Luis González junto a "Hera Sax Quartet".

Esta pieza fue estrena en la "Cité Universitaire" de París, precisamente por Luis González y el "Quatuor Hypnos Saxophone", grupo y solista que protagonizaron más tarde su estreno a España, en el "XIX World Saxophone Congress" celebrado en el "Auditorio Alfredo Kraus" de Las Palmas de Gran Canaria.

El Ciclo de Música Contemporánea CIMUCC es un destacado evento andaluz que celebra la creación musical de vanguardia. Organizado en la ciudad hispalense por los conservatorios de la ciudad, destaca por la colaboración directa entre profesores y alumnos, ofreciendo numerosos estrenos de compositores emergentes y consagrados. Consta de clases magistrales, conciertos de cámara y proyecciones con música en vivo.

El Miembro de Número e Insigne de la Música Valenciana 2012 **Francisco Salanova**, fue distinguido el lunes día 18 de mayo de 2026 en el Hotel Balneario Las Arenas de Valencia, con el premio LA RAZÓN.

LA RAZÓN Comunitat Valenciana, otorgaba la IX Edición de sus Premios, en los que ha reconocido la trayectoria, el crecimiento y el trabajo de 17 profesionales y entidades de diferentes ámbitos como la sanidad, la educación, la gastronomía, el deporte, la innovación tecnológica, la acción social, la cultura o el medio ambiente.

La gala fue un éxito rotundo con más de dos centenares de personas congregadas en el Hotel Balneario Las Arenas de Valencia, presentada por la escritora Marina Castaño, y que contó con la presencia del presidente de la Generalitat Valenciana, Juanfran Pérez Llorca; la alcaldesa de Valencia, María José Catalá; el director de LA RAZÓN, Francisco Marhuenda; y la delegada editorial de LA RAZÓN en la Comunidad Valenciana y Región de Murcia, Alicia Martí, así como de numerosos representantes de la vida política, social y empresarial.

Entre los premiados de esta edición figura la saga Vidal de fotógrafos, que ha recibido el Premio al Patrimonio Fotográfico Valenciano; el músico **Francisco Salanova**, reconocido con el Premio al Compromiso con la Educación Musical; y el Instituto Valenciano de Oncología, distinguido con el Premio a la Trayectoria Sanitaria coincidiendo con la celebración de su 50 aniversario.

Por su parte la alcaldesa destacó en su parlamento al que fuera su profesor de oboe, Francisco Salanova, Premio al Compromiso con la Educación Musical: "Hay un gran oboísta de esta tierra y estoy muy orgullosa, aunque fuera mala alumna, la muestra es que no hago conciertos en el Palau de Les Arts", dijo entre risas.

Enhorabuena Maestro, una distinción más que se suma a las muchas recibidas a lo largo de su carrera artística.

COLABORACIONES

Publicamos en este número de junio el último de los tres trabajos de fin de grado, seleccionados de entre los tres conservatorios superiores de la Comunidad Valenciana con temática valenciana durante el curso 2024-2025. Con este compromiso adquirido, hoy traemos a nuestras páginas el realizado por **Altea Carrascosa Carrión** en el Conservatorio Superior de Música “Salvador Seguí” de Castellón. Lleva por título.

El violinista Pascual Camps (1907-1986): vida, carrera i llegat artístic

Este trabajo es un homenaje a Pascual Camps y a su trayectoria musical, una ventana a la historia de la música valenciana que aún tiene muchas páginas por escribir.

*“Recordar es també una manera d’existir”
Joan Fuster*

Agradecimientos

Antes de empezar, quiero destacar la importancia de todas las personas e instituciones que han colaborado y me han ayudado en la realización de este trabajo.

Quiero expresar mi más sincero agradecimiento a mis dos abuelas, Pepita y Misi, que siempre me han acompañado y han asistido a mis conciertos, apoyándome incondicionalmente. También agradezco profundamente a mis padres, que me han llevado a todos los lugares y han sido un pilar fundamental en esta trayectoria. A mi tutor y maestro, Fernando Pascual, le debo este trabajo, puesto que sin su guía y apoyo no habría sido posible.

Además, quiero agradecer a las instituciones que me han facilitado información y apoyo: el Palau de la Música, la asociación Amigos de la Música de Requena, el Conservatorio Superior de Música de València (donde consultamos el Fondo Daniel de Nueda, aunque no se encontró documentación), la Orquesta Sinfónica de Madrid (a pesar de que no se ha localizado documentación), y especialmente en Marcial García Ballesteros por su colaboración y facilitación de documentos privados.

Finalmente, gracias a todas las personas que tengo a mi lado y que han sido parte de este proceso, aportándome fuerza y ánimo en todo momento.

Resumen

Pascual Camps fue un violinista destacado del siglo XX, con una importante influencia en la música clásica en Valencia y más allá de nuestras fronteras. A pesar de su trayectoria, su figura ha sido poco investigada hasta ahora, lo que hace que este estudio sea una oportunidad para profundizar en su legado. El objetivo principal de la investigación es analizar diversos aspectos de su carrera, como su formación, los repertorios que interpretó y su contribución a la música clásica, tanto a nivel local como internacional. La viabilidad del estudio se apoya en la existencia de documentos, grabaciones y testimonios, que permiten un análisis detallado de su trayectoria. La falta de bibliografía específica sobre Camps representa un reto, pero también una oportunidad para explorar nuevos caminos de investigación. La metodología a utilizar incluye una revisión bibliográfica, el análisis del repertorio que interpretó y estudios sobre su relación con otros músicos. De este modo, se podrá obtener una visión más completa de su influencia y su legado dentro de la música clásica

Abstract

Pascual Camps was a prominent violinist of the 20th century, with a significant influence on classical music in Valencia and beyond. Despite his career, his figure has been little researched until now, which makes this study an opportunity to delve deeper into his legacy. The main objective of the research is to analyze various aspects of his career, such as his training, the repertoires he performed, and his contribution to classical music both locally and internationally. The feasibility of the study is supported by the existence of documents, recordings, and testimonies, which allow for a detailed analysis of his trajectory. The lack of specific literature on Camps is a challenge, but also an opportunity to explore new avenues of research. The methodology to be used includes a bibliographical review, analysis of the repertoires he performed, and studies on his relationships with other musicians. This way, a more comprehensive understanding of his influence and legacy within classical music can be achieved.

(Con la intención de mantener la originalidad del trabajo, la libre elección del idioma de la autora y por primera vez desde que ve la luz este Boletín de noticias de la Academia, publicamos el presente artículo de colaboración en valenciano.)

1. INTRODUCCIÓ

1.1. Justificació

L'estudi de la vida i activitat musical de Pascual Camps, especialment pel que fa a la seua influència a València i el seu impacte a nivell nacional, és fonamental per completar l'anàlisi de la música clàssica espanyola del segle XX. La seua figura ha estat notablement poc explorada, la qual cosa obre una oportunitat per investigar i documentar de manera detallada la seua trajectòria, obra i relació amb altres músics de la seua època.

Des d'un coneixement previ (escàs i sovint inexacte) de la seua presència en el pano-

rama musical valencià dels anys 30 i 40, la figura de Camps suscita interès per haver pertangut a una generació de violinistes molt destacats (la mateixa del castellonenc Abel Mus, el basc Luis Antón o el madrileny Enrique Iniesta), formats en altres països europeus i capacitats per a desenvolupar una carrera internacional, si la convulsa situació política i la circumstància fatal de la Guerra Civil Espanyola no haguessen impedit la seua projecció més enllà de les fronteres estatals.

A través de l'anàlisi de la seua biografia, la seua obra i la seua influència, aquest treball potser permetrà omplir un buit en la historiografia de la música espanyola.

1.2. Objectius

El present treball neix amb una sèrie de propòsits principals que es detallen a continuació.

En primer lloc, mitjançant una anàlisi de la biografia de Pascual Camps, es preten aprofundir en la seua vida personal i professional, des de la seua formació fins als esdeveniments clau de la seua carrera. Aquest aspecte permetrà comprendre les influències musicals que va rebre i exercir, i com aquestes van modelar la seua tècnica i estil interpretatiu.

En segon lloc, es tractarà de corroborar o refutar algunes dades que es troben de manera sistemàtica, i no sempre transparent (en la mesura en que no se solen oferir les fonts adients), als resums biogràfics més accessibles, com ara el seu vessant compositiu o el desenvolupament d'estudis superiors als conservatoris de París i Budapest.

Així mateix, es perseguirà esbrinar amb precisió el seu perfil artístic, situant-lo en el context del seu temps i, particularment, al costat de Abel Mus, violinista amb qui va compartir responsabilitats al front de l'Orquestra de València i amb qui, com és bastant conegut, va sostindre una mena de rivalitat sonada al panorama musical valencià. Aquestes comparacions hauran de posar en relleu tant les seves forteses com les seves possibles peculiaritats o influències que el van diferenciar d'altres figures de l'època.

1.3. Metodologia

Per tal de satisfer aquests objectius, ha semblat oportú fer acopi de fonts primàries a través de diverses vies. Per una banda, ha estat de gran utilitat la consulta reiterada de la Biblioteca Virtual de Prensa Histórica, arxiu promogut pel Ministeri de Cultura, que reuneix digitalitzacions en alta resolució procedents d'hemeroteques de tot el territori nacional i permet una recerca gairebé exhaustiva de la presència de Camps en la premsa del seu temps. Per altra banda, han estat vitals les visites a l'Arxiu del Palau de la Música de València (dutes a terme en...), on es custodia tota la documentació relativa a l'activitat del violinista com a concertino de l'Orquestra de València entre 1943 i 1958.

Així mateix, ha enriquit la elaboració del present treball l'accés als programes d'una sèrie de concerts oferits per Camps en el context específic de l'Asociación de Amigos de la Música de Requena, amb la que va sostindre un vincle particular. La consulta dels catàlegs de la Biblioteca Nacional de España ha permés prendre visió sobre les gravacions comercials efectuades per Camps a principis dels anys 60.

Sense dubte, els textos impresos, registres sonors i documents gràfics sorgits al voltant de Camps durant 60 anys de vida professional són tan nombrosos i rics que el seu anàlisi excedeix clarament els pressupostos formals del present treball. Al llarg de la investiga-

ció, s'ha hagut de concentrar l'objecte d'estudi majoritàriament (cosa que no estava prevista a l'inici) en els anys 20, 30 i primers 40, sense excloure taxativament l'interès per activitats posteriors, i amb intenció d'abordar altres etapes de la trajectòria de Camps més espaïadament en futures investigacions. Menys fructíferes han resultat les consultes dirigides a l'arxiu de l'Orquesta Sinfónica de Madrid i a la Biblioteca del Conservatori Superior de Música de València, que presumiblement haurien pogut aportar documents relatius a eixe període més tardà.

1.4. Estat de la qüestió

Fins la data, no es té notícia de cap monografia sobre Pascual Camps, fet que el diferencia d'altres artistes del seu entorn, com ara Abel Mus (sobre qui s'ha elaborat una completíssima tesi doctoral, presentada el 2017) o José Ferriz (de qui en 2004 es publicaren unes suculentos memòries amb el títol *Sesenta años de vida musical*). Les informacions més detallades sobre Camps incloses en treballs previs al present es poden trobar a la tesi doctoral *La vida musical en Valencia durante la Guerra Civil*, de 2017, presentada per Juan Miravet Lecha a la Universitat Politècnica de València (informacions que, tanmateix, fan referència a un període molt limitat), i a la tesi doctoral de Sergio Sapena Martínez *La Sociedad Filarmónica de Valencia (1911-1945): origen y consolidación*, que també ofereix un tall relativament estret de l'activitat musical de Camps.

2. PASCUAL CAMPS: UN LLEGAT DE MESTRIA I DEDICACIÓ A LA MÚSICA CLÀSSICA ESPANYOLA

2.1. Context històric i cultural

Durant el període comprès entre 1907 i 1986, Espanya va viure un conjunt de profundes transformacions que van influir enormement en la seua societat i cultura. Aquests canvis es van veure reflectits, de manera especial, a València, on es van viure esdeveniments històrics de gran magnitud que van marcar el camí cap a una nova etapa en la història del país i de la comunitat autònoma¹.

A les primeres dècades del segle XX, Espanya es trobava en un moment de profunda crisi política i social. A València, com a la resta d'Espanya, la societat estava marcada per la tensió entre les forces conservadores i les progressistes. Així mateix, les condicions econòmiques de l'època no eren favorables, amb una gran part de la població vivint en condicions de pobresa, especialment al camp, i una industrialització que començava a expandir-se, però de manera desigual².

La caiguda de la monarquia d'Alfons XIII i la proclamació de la Segona República Espanyola el 1931 va ser un dels esdeveniments clau d'aquest període. La Segona República va arribar com una promesa de reformes socials i polítiques profundes, amb la voluntat de modernitzar el país i establir un sistema democràtic més inclusiu³. No obstant això, la República va estar marcada per fortes tensions polítiques internes, amb les esquerres i les dretes confrontant-se per la direcció política del país, així com per una sèrie de re-

¹ González Calleja, E. (2005). *La España de Primo de Rivera: la modernización autoritaria, 1923-1930*. Alianza Editorial.

² Preston, P. (2006). *The Spanish Civil War: Reaction, Revolution and Revenge*. Harper Perennial.

³ Juliá, S. (1999). *Un siglo de España: política y sociedad*. Marcial Pons.

formes socials que no van poder ser completament implementades degut a l'ambient de polarització que es vivia⁴.

El clima de tensions socials i polítiques va culminar amb l'esclat de la Guerra Civil Espanyola el 1936. Aquesta guerra, que va dividir Espanya entre els partidaris de la República i els del bàndol rebel encapçalat pel general Francisco Franco, va ser un dels esdeveniments més devastadors de la història contemporània del país. València, durant la guerra, va ser una de les capitals republicanes i un dels principals punts d'escapament per aquells que fugien del bàndol franquista. A més, la ciutat va ser testimoni de nombrosos bombardejos aèris i de combats, tot i que va aconseguir mantenir-se sota el control republicà fins al final del conflicte.

La Guerra Civil va tenir un profund impacte sobre la societat valenciana. La divisió política i ideològica va deixar cicatrius profundes en les relacions socials, amb moltes famílies i comunitats dividides entre els partidaris de la República i els del règim franquista. Aquesta fractura social, sumada a la destrucció material i emocional causada pel conflicte, va marcar el futur immediat de València i de tot Espanya⁵.

Després de la victòria franquista, Espanya va entrar en un període de dictadura militar sota el lideratge de Francisco Franco. Aquesta etapa, que va durar des de 1939 fins a la mort del dictador el 1975, va ser una època de repressió política, social i cultural. El règim franquista va instaurar un sistema autoritari que suprimia les llibertats individuals, imposava una estricta censura i perseguia qualsevol forma d'oposició política.

Un dels aspectes més rellevants d'aquest període va ser la forta repressió de les llengües i cultures regionals. A València, la llengua valenciana va ser objecte de marginació i repressió, així com les manifestacions culturals pròpies de la comunitat. Els símbols de la identitat valenciana, així com altres manifestacions artístiques i culturals, van ser suprimits en nom de la unitat espanyola. Això va provocar un enfrontament entre la tradició local i la política centralista del règim, una situació que va perdurar fins a la mort de Franco⁶.

Després de la mort de Francisco Franco el 1975, Espanya va començar un procés de transició cap a la democràcia. Aquesta transició va ser un període marcat per la moderació i el consens entre les diferents forces polítiques, que van treballar per establir les bases d'un nou sistema democràtic. A València, com a la resta del país, aquest període va ser un moment de gran esperança, ja que es van recuperar les llibertats polítiques i es va començar a reconèixer la pluralitat cultural i lingüística de les diverses regions d'Espanya⁷.

Un dels fets més destacats de la transició va ser l'aprovació de la Constitució espanyola de 1978, que va establir les bases d'un sistema democràtic i parlamentari. Aquesta Constitució va reconèixer els drets i llibertats individuals i va instaurar un sistema autonòmic, que va permetre la creació d'institucions autonòmiques a diverses comunitats autònomes, inclosa la Comunitat Valenciana. En aquest context, l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana, aprovat el 1982, va ser una fita important per al poble va-

⁴ Juliá, S. (1999). *Un siglo de España: política y sociedad*. Marcial Pons.

⁵ Thomas, H (2001). *La Guerra Civil Española*. Círculo de lectores.

⁶ Aragón Carrión, L., Azkárraga Testor, J. M., & Salazar Bonet, J. (Coords.). (2021). *Guía de la Valencia del primer franquismo (1939-1948)*

⁷ Aguilar, P. (1996). *Memoria y olvido de la guerra civil española*. Alianza Editorial.

lencià, ja que va reconèixer oficialment la seua identitat lingüística i cultural⁸.

Als anys 80, després de la consolidació de la democràcia, Espanya va viure un període de transformacions importants. A nivell econòmic, la integració d'Espanya a la Comunitat Econòmica Europea (actual Unió Europea) va obrir noves oportunitats de creixement i desenvolupament. Socialment, es va produir un procés de modernització i canvi, amb un increment de la urbanització, l'expansió de l'educació i la cultura, i una millora general de les condicions de vida.

A València, aquesta dècada va ser fonamental per al renaixement de la cultura valenciana, amb una revalorització de la llengua i les tradicions locals que van començar a recuperar el protagonisme perdut durant la dictadura franquista. El moviment cultural valencià va viure un moment d'esplendor, amb un gran impuls a les arts, la música i la literatura. Així mateix, València va experimentar un gran creixement urbanístic i una modernització de la seua infraestructura, com a part d'un procés de transformació que va marcar la ciutat fins als nostres dies⁹.

2.2. Etapes de la seua carrera

2.2.1. Formació i debut en l'escena musical valenciana (1907-1929)

Pascual Camps Gallego va néixer el 1907 a la ciutat de València, on va començar la seua carrera com a violinista. Va morir el 1986, deixant un important llegat dins de la música clàssica espanyola.

Pel que fa a la seua formació¹⁰, Camps va estudiar al Conservatori Superior de Música de València, on va ser alumne de Joaquín Monzonís Ribera¹¹.

A partir de 1922 (és a dir, a l'edat molt primerenca de només 15 anys), Pascual Camps inicià una destacada activitat concertística com a membre del Trio Ripalda, formació que completaven els professors Salvador Sorní i Amadeo Riera. Aquest conjunt va oferir una sèrie de concerts al prestigiós Cafè-Restaurant Ripalda de València, amb actuacions programades tant de vesprada com de nit. Camps, amb la seua joventut i virtuosisme al violí, s'integrà de manera natural en el panorama musical valencià, demostrant la seua precoç capacitat interpretativa. Les cròniques de *La Correspondencia de Valencia* —diari vespertí de gran rellevància a la ciutat— reflectiren sovint la seua presència en l'escena musical, consolidant el seu nom entre els melòmans valencians de l'època¹².

Uns anys més tard, Pascual Camps tornà a aparèixer a les pàgines de *La Correspondencia de Valencia*. En l'exemplar del 28 de novembre de 1925, es publicava l'anunci de la seua participació com a solista en una emissió de Ràdio València prevista per al dilluns següent. En aquesta ocasió, Camps oferiria un recital en directe, de 18 a 19 hores, que fou presentat com a una actuació de notable qualitat artística. Aquesta intervenció radiofònica posava de manifest la creixent projecció pública de Camps, així com el seu reconeixement com a intèrpret, ja que la ràdio era en aquell moment un mitjà emer-

⁸ Colomer, J. M. (1998). *La transición política en España: instituciones y cambio estratégico*. Ariel.

⁹ Quirosa-Cheyrouze, R. (2007). *Historia de la Transición en España. Los inicios del proceso democratizador*. Madrid: Biblioteca Nueva.

¹⁰ Aquesta informació relativa a la etapa de formació de Pascual Camps procedeix principalment del *Diccionari de la música Valenciana*.

¹¹ Sobre la figura de Monzonís, veieu la primera nota al peu de l'apartat 2.2.6.

¹² *La Correspondencia de Valencia*, 10/X/1922, p. 3.

gent que permetia arribar a un públic més ampli i divers¹³.

En els anys següents, el nom de Pascual Camps va continuar ressonant a les pàgines de la premsa valenciana. En l'exemplar de febrer de 1926, el diari *Las Provincias* publicava l'anunci d'un concert de gran rellevància que comptaria amb la participació del violinista. En aquesta ocasió, Camps no estaria sol; l'acompanyava al piano Arturo Terol. L'actuació, que va despertar una notable expectació entre el públic, va tenir lloc a la Societat *Lo Rat Penat*, un dels espais culturals més emblemàtics de la ciutat de València. Aquest esdeveniment subratllava la importància de Pascual Camps en l'escena musical de l'època i el seu reconeixement com a intèrpret destacat. Aquest concert va merèixer únicament paraules d'agraïment i felicitació per part de la crítica especialitzada, com queda reflectit en la ressenya musical publicada posteriorment al *Diario de Valencia*, que en destacava tant la qualitat interpretativa com l'èxit assolit davant del públic assistent¹⁴.

Durant aquest mateix any, Pascual Camps començà a adquirir una major rellevància a la premsa d'altres regions de l'Estat espanyol. Un exemple destacat és el diari *La Voz de Santiago*, que el 27 de setembre anunciava la inauguració de la temporada de concerts al Café Español de Santiago de Compostel·la. En aquesta ocasió, s'hi anunciava el debut d'un nou conjunt de música de cambra: el Gran Trio París, integrat per Pascual Camps, Vicent Blanes i el pianista galleg Manuel Cerdeiriña. Aquesta notícia no només reflecteix l'activitat musical de Camps fora del seu entorn habitual valencià, sinó que també evidencia la progressiva expansió de la seua trajectòria artística a nivell estatal¹⁵.

El divendres 10 de juny de 1927, Pascual Camps, també conegut com a "Pascualín", va concedir la seua primera entrevista-reportatge a *La Correspondencia de Valencia*. En aquesta publicació, el redactor¹⁶ destaca el notable talent d'aquest jove valencià, que en aquell moment tenia 19 anys. Aquest primer article va suposar el punt de partida de la seua trajectòria pública i el reconeixement de la seua capacitat creativa en l'àmbit cultural valencià i més enllà¹⁷.

El diumenge 3 de juliol de 1927 es va celebrar el primer concert de l'*Ateneo Musical* de Castelló. Segons relata el cronista, aquest concert va sorprendre al públic, ja que es va organitzar sense cap campanya prèvia de propaganda. Tot i això, l'actuació va tenir una gran acollida i va demostrar la qualitat artística de la societat musical, que reunia els músics de la ciutat amb l'objectiu de divulgar i interpretar les millors obres dels grans mestres. La primera part del concert va estar dedicada a les agrupacions menors (quintets i orquestres de corda), que interpretaren obres de Mozart i Wagner amb gran solvència. La segona part va comptar amb la participació destacada de Camps, que amb només 19 anys va impressionar el públic amb la seua tècnica i sensibilitat artística, interpretant obres de Sarasate i altres compositors romàntics. El cronista en destaca la seua formació inicial amb el mestre Monzonís i la seua estada a París, on continuava perfeccionant els seus estudis, al temps que subratlla la importància de l'*Ateneo Musical* com a plataforma per a fomentar la música a Castelló i destaca la necessitat de recolzar aquestes iniciatives culturals, que contribuïen a enriquir la vida musical de la ciutat i

¹³ *La Correspondencia de Valencia*, 28/XI/1925, p. 4.

¹⁴ *Diario de Valencia*, 27/II/1926, p.5

¹⁵ *El eco de Santiago*, 27/IX/1927, p. 4.

¹⁶ n la majoria d'aquests retalls de premsa, el autor o redactor del text imprés és anònim o signa simplement amb la inicial del seu cognom.

¹⁷ *La correspondencia de Valencia*, 10/VI/1927, p. 6.

a enfortir el sentiment col·lectiu¹⁸.

Efectivament, amb l'objectiu d'ampliar els seus coneixements i la seua tècnica, sembla que Camps va traslladar-se a diverses ciutats europees reconegudes per la seua tradició musical. Va estudiar a París, on va ser alumne del gran violinista i pedagog francès Jules Boucherit¹⁹, Viena i Budapest, on va rebre l'ensenyament de Jenő Hubay, un dels mestres de violí més prestigiosos de l'època²⁰. Aquesta formació internacional va ser possible gràcies a una beca atorgada per la Diputació Provincial de València, de la qual es té notícia per posteriors notes de premsa²¹. Durant l'any següent, Pascual Camps va oferir diversos recitals i concerts que quedaren àmpliament recollits en la premsa local, tant a través de notícies com de crítiques molt favorables. Un clar exemple d'això es troba al diari *Las Provincias* del 9 de maig de 1928, on es publica una crítica detallada del concert celebrat el divendres anterior, dia 4 de maig, a Cullera. Aquest recital tingué lloc a l'Auditori Cervantes (actual Auditori Municipal) i va ser possible gràcies a la col·laboració de la Societat Musical Santa Cecília. En aquest concert també hi participà la pianista Carmen García, filla del reconegut professor de violí Enriquet García²², tot i que les crítiques es centraren especialment en el talent de Camps. En l'article, l'autor es referix a ell com a "*magó del violín*" i deixa clar que els intel·lectuals i els aficionats de l'època contribuïrien a difondre el seu nom de manera destacada. El programa del concert inclogué obres d'elevat nivell artístic: des de concerts com la *Sinfonia Espanyola* de Lalo fins a peces de gran virtuosisme com el *Rondo Capriccioso* de Saint-Saëns, *Aires Bohemios* i *Romanza Andaluza* de Sarasate, així com la *Siciliana i Rigaudon* de Kreisler, entre d'altres²³. És important remarcar la repercussió de l'actuació: ja que hi hague més d'una crítica d'aquest concert, cosa molt poc comú en l'època, just el dia següent de la publicació de la crítica a *Las Provincias*, es publicà una altra crítica elogiosa al diari *El Pueblo*, el 10 de maig, on es tornava a destacar la gran qualitat interpretativa del concert i la resposta entusiasta del públic²⁴.

2.2.2. Un parèntesi: la fundació de l'associació *Amigos de la Música de Valencia* (1929)

Tornat a València, durant l'any 1929, juntament amb el violista i director d'orquestra Francisco Gil i el violinista Manuel Bel²⁵, Camps va ser un dels fundadors de l'associació *Amigos de la Música*. Aquesta societat va néixer amb la finalitat, molt freqüent en les províncies espanyoles el primer terç del segle, de crear societats filharmòniques accessibles a tots els públics, amb l'objectiu de formar un públic aficionat a la música entre les classes més modestes. La creació d'aquesta associació va respondre també a la necessitat de proporcionar una plataforma als músics locals, sovint relegats a un se-

¹⁸ *Heraldo de Castellón*, 4/VII/1927, pa. 1

¹⁹ Jules Boucherit (1877-1962) fou un violinista i pedagog francès de gran prestigi.

²⁰ El violinista i compositor Jenő Hubay (1858-1937) va ser director de la Acadèmia de Música "Franz Liszt" de Budapest).

²¹ Hay evidencia de esta beca o pensión al menos desde *Las Provincias*, 29 de agosto de 1930.

²² Carmen García, pianista valenciana, formava part de l'Associació *Amigos de la Música de Requena*.

²³ *Las Provincias*, 9/V/1928, p. 2.

²⁴ *El pueblo*, 10/V/1928, p. 5.

²⁵ J. Miravet Lecha, *La vida musical en Valencia durante la Guerra Civil* (tesis doctoral).

gon pla per la falta de contractació d'artistes nacionals, així com als joves estudiants de conservatori que acabaven els seus estudis o els tenien a punt de finalitzar²⁶. Una de les primeres referències sobre societats filharmòniques a València es remunta a l'any 1871, quan es va constituir una societat per a la difusió de l'amor per la música. A València, la societat *Amigos de la Música* va seguir aquest model, comptant, a més, amb una agrupació pròpia de cambra, que va ser la base de la seua existència, tot i que també va diversificar la seua oferta artística.

En aquest context, Pascual Camps va tenir un paper fonamental. A més de la seua tasca com a violinista i músic, Camps va contribuir significativament al desenvolupament de la societat, ajudant a consolidar-la com un espai de promoció de la música de cambra. La societat va ser dirigida per Manuel Palau²⁷, qui va assumir la responsabilitat de la direcció de l'orquestra de cambra, mentre que la Junta Directiva estava composta per figures de rellevància com Francisco Gil, vicepresident, i diversos músics destacats, entre els quals hi havia Pascual Camps, qui va ocupar el càrrec de vocal.

Una de les fites més importants de *Amigos de la Música* va ser la seua tasca en la promoció de joves compositors valencians i catalans²⁸, així com la presentació de repertoris en llengua valenciana i castellana. Aquestes iniciatives van proporcionar als joves talents un espai per a mostrar les seves obres i van ser possibles gràcies a l'impuls de músics com Pascual Camps, que jugaria un paper clau en la difusió de la música de cambra a la ciutat de València. Malgrat l'èxit inicial de la societat, els projectes culturals a la Comunitat Valenciana han enfrontat sovint dificultats per a mantenir-se a llarg termini. Això es va reflectir en la dissolució de *Amigos de la Música*, que va ser substituïda per la creació de l'Orquestra Valenciana de Cambra.

Tot i la seua dissolució, l'impacte de la societat *Amigos de la Música*, en gran part gràcies a la tasca de Pascual Camps, va deixar una empremta significativa en la vida musical de la ciutat de València. Posteriorment, continuarem aprofundint en el desenvolupament d'aquesta associació i en la rellevància de la figura de Camps, tant en l'àmbit musical com en el cultural de la ciutat, així com la seua contribució a l'impuls de la música de cambra a la Comunitat Valenciana²⁹.

2.2.3. Primeres col.laboracions dins del panorama musical valencià (1929-1935)

Durant els anys següents, podem observar nombrosos anuncis de concerts de Pascual Camps, tant amb piano com amb formacions de cambra. Així, el 4 de gener de 1929, al diari *Las Provincias* s'anunciava un concert a l'Ateneu Mercantil per al dia següent, 5 de gener, on tocaria acompanyat, una vegada més, per la pianista Carmen García, i també amb un violoncel·lista de cognom Martínez ("*señor Martínez*"), que no s'ha pogut identificar. Juntament amb ell, interpretarien un *Trio* de Mendelssohn (sense especificació del número), a banda de una selecció de repertori virtuosístic per a violí³⁰.

El 26 de febrer d'aquell mateix any, es publicava una altra crítica de concert on, per primera vegada, es menciona l'Associació *Amigos de la Música* en un diari, encara que

²⁶ García Ballesteros, M. (2023). *Sociedades de «Amigos de la Música» en la València de posguerra*.

²⁷ Manuel Palau Boix (1893-1967) compositor, que va destacar per la integració de melodies populars valencianes en les seues obres.

²⁸ Entre d'altres, Toldrà, Lamote de Grignon, González Gomà, López Chavarri i el propi Palau. Cfr. García Ballesteros, *op. cit.*, pp. 9-10.

²⁹ *Sociedad Amigos de la Música en la València de posguerra* (2023) de Marcial García Ballesteros.

³⁰ *Las Provincias*, 4/I/1929, p. 2.

no s'especificava la data exacta del concert. S'hi detallava el programa interpretat, posant especial atenció en el nom de Camps, que havia tornat a Espanya per fer el servei militar, i també, com no, en la seua companya Carmen García, a qui s'anomenava afectuosament Carmencita. El programa incloïa música de cambra i s'obria amb la *Sonata en Mi Major* de Händel. En aquesta part de l'article es feia una descripció detallada de les grans qualitats artístiques del violinista, destacant-ne el seu joc clar, la precisió, l'afinació perfecta i la bellesa sonora, entre d'altres. També es parlava de la meravellosa interpretació de Carmen García i s'afirmava que l'execució d'aquesta sonata va ser una autèntica delícia musical³¹. Després d'aquesta interpretació tan memorable, es va interpretar el *Quartettino* de Pogojeff³² a càrrec del Quartet de València³³ i, tot seguit, el *Quintet* de Schumann amb la col.laboració de Carmen García.

Al desembre d'aquell mateix any, podem observar al *Diario Independiente de la Noche* un anunci dels concerts diaris oferits pel Trio Camps, format per Pascual Camps (violí), José María Lloret (violoncel)³⁴ i José Tito (piano), al local *León de Oro*. També s'hi anunciava la seua disponibilitat per tocar en casaments, batejos i comunions³⁵. Un mes després, mes o menys, el dia 11 de gener del 1930, es publicava una crítica d'aquests concerts, que s'havien convertit en un esdeveniment destacat on s'interpretava música de tot tipus, tant d'autors espanyols com internacionals. Cal remarcar que un dia a la setmana el dedicaven a commemorar grans compositors en format monogràfic, com per exemple el festival dedicat a Serrano en desembre de 1930³⁶.

Durant aquell any, Camps també es presentà com a solista en la prestigiosa *Sociedad Filarmónica de Valencia*, fundada el 1904. La crítica no especifica el dia del concert, però subratlla la interpretació excepcional i la gran perfecció tècnica de Camps, destacant-lo com a un artista ja consolidat, encara que també es feia palès el seu interès per continuar formant-se a París. Aquesta mateixa crítica també elogiava la genialitat de Joaquín Rodrigo³⁷ com a compositor, de qui es va estrenar en aquella ocasió la suite per a cordes titulada *Tres viejos aires de danza*³⁸. Tanta repercussió tingué aquest concert que es va publicar una segona crítica al diari *El Poble de València*, igualment favorable, especialment cap a Camps³⁹.

El 15 de març va dur a terme una important col.laboració amb el pintor Santiago de Lés⁴⁰, amb, com no, la seua companya Carmen García, sent així la primera col.laboració de Camps amb artistes d'altres àmbits⁴¹.

³¹ *Las Provincias*, 26/II/1929, p. 3.

³² Obra de llenguatge romàntic en quatre moviments, publicada en 1906.

³³ Aquest quartet estava format per M. Bel (primer violí), J. Barreira (segon violí), Francisco Gil (viola) i J. Martínez (violoncel).

³⁴ José María Cervera Lloret (1910-2002) fou compositor, director d'orquestra i pedagog valencià.

³⁵ *Diario Independiente de la Noche*, 2/XII/1929.

³⁶ *Las Provincias*, 11/XII/1930, p. 2.

³⁷ Joaquín Rodrigo (1901-1999) fue un destacado compositor y pianista español.

³⁸ *Las Provincias*, 25/I/1930, p. 5.

³⁹ *El Pueblo*, 25/I/1930.

⁴⁰ Santiago de Lés Chornet (1898-1961) va ser un pintor valencià destacat pel seu classicisme modern.

⁴¹ *El Pueblo*, 15/III/1930, p. 3.

Durant el mes de juliol es van publicar algunes crítiques referents al Trio Camps. Per ser més concrets, el dia 7 de juliol, al diari *La Voz de Teruel*, es va publicar una crítica referent a aquest trio i al concert celebrat el dia anterior, on van compartir escenari amb la soprano de Alcañiz Conchita Gimeno i va ser tot un èxit⁴².

Proseguim i arribem al 30 d'octubre de 1931, la primera vegada que el nom d'aquest violinista apareix al títol de la notícia. En aquesta crítica publicada pel diari *El Pueblo*, ens informen del magnífic recital oferit el dia 28 per Camps al Conservatori de València, el qual va ser retransmés en directe per l'emissora Unión Radio Valenciana. En aquest recital, Camps va interpretar obres de gran exigència: va començar amb la *Sonata del Trino del Diablo* de Tartini⁴³, va continuar amb la *Bourrée* de Bach per a violí sol, el *Concert per a violí en mi bemoll* de Mozart⁴⁴, *Tango* d'Albéniz-Kreisler, *La guitarra* de Moszkowski-Sarasate, *La vida breu* de Falla-Kreisler, *Introducción y Tarantella* de Sarasate i, finalment, la *Chacona* de Bach, que «tuvo que dar obligado por las insistentes ovaciones del público»⁴⁵.

El dia 14 de novembre s'inaugurà amb un majestuós concert una nova societat al Conservatori, que es centraria especialment en la música de cambra. Aquesta societat, el nom de la qual no queda precisat a les ressenyes de premsa, seria dirigida per Francisco Gil (motor, com ja s'ha dit, de la abans esmentada societat *Amigos de la Música de Valencia*), encara que l'interès principal va recaure en Camps, qui interpretà un concert per a violí de Vivaldi (tot i que no s'especifica quin), i, a causa de l'allau d'aplaudiments, va oferir com a bis una *Gavota* de Bach⁴⁶. Els dies 16 i 17 de novembre es publicaren crítiques sobre aquest concert, que feien referència amb paraules molt elogioses a Camps, i fins i tot el mencionaven al titular de l'article⁴⁷.

Al novembre de l'any següent, 1932, *Las Provincias* tornà a publicar una crítica entusiasta d'un dels excel·lents recitals al Conservatori, on Camps havia aconseguit una notable popularitat, ja que la sala estava plena a vessar. Un cop més, Camps va demostrar la seua mestria interpretant obres dels més grans compositors. En aquest recital, va oferir una interpretació apassionada de les *Variacions* de Corelli, del *Concert per a violí en re major* de Beethoven, i va concloure amb el vals *Wienerisch*, compost pel propi Camps. Va ser una actuació d'una qualitat tan extraordinària que, en acabar, ningú no volia abandonar aquella sala⁴⁸. Com no és d'estranyar, la crítica de *Las Provincias* no va ser l'única d'aquest recital; també es publicà una ressenya a *La Correspondencia de Valencia*, on s'afirma que la sala estava tan plena que hi havia públic dret, admirant tan meravellosa actuació⁴⁹.

Avancem a l'any següent, més concretament al 12 de gener del 1933, quan *Las Provincias*

⁴² La voz de Teruel, 7/VI/1930

⁴³ Que va ser inspirada, segons la llegenda, per un somni on el diable se li aparegué i tocà la sonata amb una virtuositat extraordinària.

⁴⁴ Conegut també com el Concert núm. 6 de Mozart (K. 268), ha generat debat sobre la seua autoria.

⁴⁵ *El Pueblo*, 30/X/1931, p. 2.

⁴⁶ *La Correspondencia de Valencia*, 16/X/1931, p. 2.

⁴⁷ *El Pueblo*, 17/X/1931, p. 3

⁴⁸ *Las Provincias*, 23/XI/1932, p.2.

⁴⁹ L. Sánchez, *Musicales: En el conservatorio*. En: *La Correspondencia de Valencia*, 24/X/1932, p. 3.

torna a publicar una crítica del concert que tingué lloc la nit anterior, amb Camps gràcies a la societat Filarmònica. El recital fou, com no podia ser d'una altra manera, tot un èxit, tant per al nostre solista com per a l'orquestra i la seua iniciativa de donar suport als violinistes del nostre territori. En aquesta ocasió, Camps va començar el recital amb *La Folia* de Corelli-Kreisler, i continuà amb la *Gavotte* per a violí sol de Bach. A la segona part, Camps va interpretar el *Concert per a violí en mi bemoll major*, atribuït a Mozart, una obra que captivà el públic. No obstant això, la vetllada va assolir el punt àlgid amb les peces de Kreisler i les seves adaptacions, com el *Preludio y Allegro* de Pugnani-Kreisler, obres d'un virtuosisme extraordinari que van despertar l'entusiasme de tots els assistents⁵⁰.

Durant el mes de març d'aquest any es va publicar un anunci a *La Voz de Aragón* sobre un concert proper, el dia 27 de març, on Camps, juntament amb Daniel de Nueda⁵¹, oferiria un recital

organitzat per la *Sociedad Filarmónica* de Saragossa. En aquella vetllada s'interpretà un programa en tres parts, que incloïa *La Folia* de Corelli-Kreisler, la *Gavotte* de Bach, el *Concert per a violí en mi bemoll major* atribuït a Mozart i obres (originals o arranjades) de Kreisler, com ara *Volkslied*, la *Melodia* de Gluck, la *Danza Eslava* de Dvořák i el *Preludi i Allegro* de Pugnani⁵².

Pocs dies després, més concretament el 30 d'eixe mateix mes, a la Sala Narbó de Santander⁵³ es va celebrar un altre concert d'aquests dos mestres, Camps i de Nueda. En aquesta notícia publicada a *La Voz de Cantabria* es mencionen altres mestres amb els quals Camps va interactuar, com el violinista francès André Tournet⁵⁴ i, a Berlín, el gran pedagog hongarès Carl Flesch⁵⁵. Aquests dos artistes van interpretar obres com la *Folia* de Corelli-Kreisler, la *Gavota* de Bach, el *Concert en Mi bemoll* de Mozart, la *Melodia* de Gluck-Kreisler, les *Dansa-eslaves* de Dvořák-Kreisler, així com el *Preludi i Allegro* de Paganini, entre altres peces que els van valer calurosos aplaudiments⁵⁶.

A finals de maig i principi de juny, Camps i Daniel de Nueda es van embarcar en una gira que els portaria cap al sud peninsular, actuant el 26 de maig a Alacant, el 29 a Almeria i el 2 de juny a Huelva. En el concert d'Alacant, van interpretar un programa ambiciós i divers. A la primera part, una sonata de Turina (no s'especifica quina, però hauria de ser la primera, atès que la segona va ser publicada el 1934); a la segona, la *Sonata* de Ravel (obra de rabiosa actualitat, considerant que va veure la llum en 1927); i a la tercera, la *Kreutzer* de Beethoven. No obstant això, la crítica publicada al *Diario de Alicante* va ser certament hostil, sense que es puga valorar el grau d'imparcialitat del crític. Es tracta de la primera crítica negativa trobada sobre Camps, on es posa en dubte la seua categoria artística i es qüestiona la seua fama, assenyalant que la seua manera de tocar

⁵⁰ *Las Provincias*, 12/I/1933, p. 3.

⁵¹ Daniel de Nueda i Llissiana va ser un destacat pianista valencià.

⁵² *La voz de Aragón*, 21/III/1933, p. 7.

⁵³ Va ser una de les principals sales de teatre i cinema de la ciutat durant les primeres dècades del segle XX.

⁵⁴ André Tournet va ser un destacat violinista i pedagog francès del segle XX.

⁵⁵ Carl Flesch (1873-1944) va ser un violinista i pedagog hongarès que va transformar l'ensenyament del violí al segle XX.

⁵⁶ *La Voz de Cantabria*, 31/III/1933.

es basa en tòpics vulgars i que la seua interpretació va resultar apagada i sense força⁵⁷. Pocs dies després, el 29 de maig, a Almeria, Camps i De Nueda van oferir un altre recital amb un programa diferent. En aquest concert van interpretar la *Gavotte* de Bach i el *Concert en mi bemoll major* de Mozart, que Camps va defensar amb solvència, connectant amb el públic i demostrant la seua qualitat artística⁵⁸. Com a última etapa de la gira, el 2 de juny de 1933 Camps i De Nueda oferiren un recital amb programa idèntic (cap suposar que les obres de Bach, Mozart i Kreisler a què fa referència el diari sevillà *El Liberal* són les mateixes que vé oferint en concerts anteriors), del qual consten ressenyes i una brevíssima crítica, positiva sense excésu èmfasi, en l'exemplar de l'endemà del mateix diari.

Aquest any de 1933 va ser prolífic i decisiu per a Camps, ja que va prendre una decisió important: obrir el seu propi estudi, un lloc on es reunien artistes de tot tipus per mostrar el seu art i debatre sobre ell i sobre diversos aspectes de la vida. Aquesta iniciativa recorda, en certa manera, les schubertiades que es feien en èpoques passades. La notícia apareix per primera vegada al diari *Las Provincias* el 18 de juny, on s'indica que la inauguració va ser un gran èxit, amb música de gran qualitat i amb la presència de persones de tots els àmbits de l'ambient artístic. Durant aquella vetllada, Camps va interpretar, entre moltes altres obres, el *Recitado y Aria* que Manzanares li va escriure especialment, una mostra de l'estreta amistat i col·laboració artística que mantenien⁵⁹. També cal destacar que en aquest mateix article es dedica un paràgraf a Angelita Velasco, una molt jove violinista que va començar amb Camps i que ben aviat es traslladà a Madrid per continuar els seus estudis. Durant aquella vetllada, va demostrar un gran talent, deixant bocabadats tots els assistents⁶⁰.

Al mes de juliol d'aquest mateix any es va celebrar un concert als emblemàtics Jardins de Vivers de València, on l'Orquestra Simfònica de València sota la direcció del mestre Izquierdo⁶¹ va acompanyar el nostre destacat violinista. Aquest concert va ser un èxit rotund, ja que, tot i que l'orquestra interpretà una part del programa sense Camps, la part més esperada pel públic va ser, sens dubte, la del solista. Camps va captivar l'audiència amb la seua interpretació de la *Romança en fa* de Beethoven, seguida del *Preludi i Gavota* de Bach, i, per finalitzar, la *Fantasia amb orquestra*⁶² de Rimsky-Korsakov. Les ovacions del públic van ser tan entusiastes que, com a bis, Camps i l'orquestra van interpretar el *Cant indi*⁶³ del mateix compositor rus⁶⁴.

Avancem fins al juny de 1934, on trobem a *Las Provincias* un anunci de radiotelefonía que informa que el 28 de juny, a les 21:30 hores, es podrà escoltar Camps in-

⁵⁷ *Diario de Alicante*, 27/III/1933.

⁵⁸ *Diario de Almería*, 26/V/1933.

⁵⁹ Editada per la Unión Musical Española, porta data de 1932 i la dedicatòria "a mi querido amigo Pascual Camps".

⁶⁰ *Las Provincias*, 18/XI/1933, p. 1.

⁶¹ Violinista i director d'orquestra valencià, va ser una figura clau en la música valenciana de la primera meitat del segle XX.

⁶² Es tracta de la *Fantasia sobre temes russos* (Op. 33), escrita entre 1886 i 1887 i estrenada el mateix any.

⁶³ El *Cant indi* de Rimsky-Korsakov prové de la seua òpera *Sadko* (1867), on apareix com una melodia evocadora i plena d'exotisme.

⁶⁴ *Las Provincias*, 4/VII/1933, p. 3.

terpretant la *Sonata núm. 6* de Händel, la *Chacona* de Vitali, la *Leyenda Mora* de Mus⁶⁵, la *Malagueña* de Sarasate i la *Romança en Fa* de Beethoven. Aquest recital serà emès per *Unión Radio Valencia*⁶⁶.

En juliol d'aquest any va tindre lloc als Vivers un concert en el qual Camps participava com a solista, interpretant el *Concert per a violí en re major* de Beethoven. Va ser un èxit rotund, tal com recull la crítica: "*Pascual Camps lució todas sus cualidades de excelencia, poniendo al servicio de la obra su gran voluntad, su saber y su sentir. Con facilidad venció los pasajes de mecanismo, con soltura realizó los rasgos endiablados de las cadencias, con íntima convicción expresó su manera de sentir con frases llenas y maravillosas del gran autor*"⁶⁷."

El dia 22 d'aquest mateix mes es publica una gran notícia sobre el nostre Camps i Abelardo Mus, ja que aquests dos tindran un llarg recorregut junts, tant musical com personal, del qual parlarem posteriorment. Aquella mateixa nit s'interpretaria als Vivers el *Concert per a dos violins i orquestra de corda* de Bach⁶⁸, a càrrec d'aquests dos violinistes i dirigits pel mestre Izquierdo. Aquest concert s'ubica a la segona part del concert i es presenta com a un plat fort⁶⁹. El dia 27 es publicava una crítica d'aquest mateix concert que, tot i referir-se a un complet èxit per part dels dos protagonistes, es centra sobretot en la figura del jove Joaquín Rodrigo i en el poema simfònic que van interpretar, *Per la flor del Lliri Blau*⁷⁰, obra que es va estrenar en aquest mateix concert. A més, la crítica afegeix informació addicional, referint-se a aquesta peça com una "*obra magistral*"⁷¹.

2.2.4. La consolidació de Pascual Camps com a violinista: Triomfs i reconeixements de la seua trajectòria musical (1935-1943)

Els anys 1935 i 1936 són, comparats amb els anteriors i els succesius, relativament pobres en notícies sobre la activitat concertística de Camps. A principis de 1935 es dirimeix una disputa on aquest i Abel Mus uneixen forces en la protesta contra l'atorgament del premi d'Unión Radio al violinista Juan Alós (1914-1982), més jove que ells però ja ben conegut i estimat del públic valencià. Són anys, també, en què semblen haver cessat per complet les seues eixides a altres territoris espanyols, bé per raons professionals o per decisió personal, i en què es fa més palesa que abans la tendència seua a fer música més aviat lleugera, relaxada, en espais populars, lluny del sever compromís artístic del que ha fet gala anteriorment. En els anys de la Guerra, actua públicament com a membre de la nomenada *Orquestra Vienesa*, fundada el 1936 per músics valencians. Aquesta orquestra es va distingir per la seua tasca a l'escena musical local, organitzant concerts i amenitzant les nits al Club Náutico de València, un dels punts de trobada de la societat de l'època.

Igualment, passats els anys de formació, Camps comença a consolidar-se com un dels

⁶⁵ *Leyenda mora*, és una obra per a violí i piano composta per Abel Mus, violinista i compositor Valencià.

⁶⁶ *Las Provincias*, 28/VI/1934, p. 5.

⁶⁷ *Las Provincias*, 5/VII/1934, p. 4.

⁶⁸ Obra clau del barroc compost entre 1717 i 1723.

⁶⁹ *Las Provincias*, 22/VII/1934, p. 7.

⁷⁰ Poema simfònic compost per Joaquín Rodrigo l'any 1934 i estrenat aquell mateix any a València.

⁷¹ *Las Provincias*, 27/VII/1934, p. 7.

grans violinistes de la seua generació. Un exemple rellevant d'aquesta consolidació es pot veure en el concert que va oferir el 7 de març de 1935⁷², on va brillar com a violinista davant d'un públic selecte al Gran Teatre de Huelva. Aquest concert va ser organitzat per la societat cultural Onubense de Música i va ser àmpliament elogiat per la crítica, fins i tot valenciana. Segons l'article publicat al diari *Las Provincias* aquell mateix dia, el concert va constituir un autèntic triomf per a Camps i el seu company, el pianista Daniel de Nueda. En aquest esdeveniment, el jove violinista va interpretar obres de gran dificultat tècnica, destacant especialment la seua maestria amb les *dobles cordes*, una tècnica que requereix una gran destresa per aconseguir una sonoritat clara i precisa en el violí. La crítica subratllava que aquest virtuosisme de Camps li permetia aconseguir efectes sonors realment admirables i sorprenents. El concert va incloure una selecció de peces de compositors clàssics com Corelli i Bach, on el violinista va demostrar una tècnica refinada i una expressivitat que impressionava profundament el públic. En particular, la *Gavota* de Bach va ser executada a la perfecció, arrancant els primers aplaudiments admiratius del públic. A més, el concert va incloure *Concert en mi bemoll* de Mozart, obra que va ser el plat fort de la vetllada. La crítica va subratllar la bellesa d'aquesta peça, destacant la frescor i candor del tema, així com el contrast entre l'andante delicat i el rondó ple d'impetuós ritme i gràcia. La interpretació de Camps va ser descrita com magistral, i va rebre una ovació unànime tant per la qualitat de l'obra com per la seua execució. En la segona part del recital, Camps va interpretar diverses obres de gran bellesa i complexitat, com *La melodia d'Orfeu* de Gluck, *La dansa eslava* de Dvorak i *Preludi i Allegro* de Pugnani. Les crítiques de l'època també van elogiar la seua capacitat per interpretar amb gran elegància i naturalitat aquestes obres, reflectint la seua maduresa musical i la profunditat de la seua sensibilitat. En particular, les obres en què es requeria una tècnica més exigent, com les *dobles cordes* i les passades ràpides, van ser executades amb una neteja i precisió que van deixar una profunda impressió en l'audiència.

Aquesta nit de triomf per a Pascual Camps va ser només una de les moltes actuacions que van consolidar la seua reputació com a violinista de primer nivell. Al llarg de la seua carrera, va continuar oferint concerts a diverses localitats, on va seguir captivant el públic amb la seua habilitat i profunditat interpretativa. Així mateix, el 24 de març de 1935, a la sala de *Derecha Regionalista Valenciana*, situada a la plaça Tetuán, va actuar amb Agustín Alamán al piano i l'Orfeó Valencià. Aquest concert es va celebrar en el marc d'una Exposició Regional de Belles Arts i va ser un gran èxit, destacant-se per la qualitat de les interpretacions⁷³.

A partir de 1937, les grans aparicions públiques de Camps, majoritàriament emmarcades en la programació de la *Sociedad Filarmónica de Valencia*, són celebrades com a moments estelars de la vida musical valenciana. Per exemple, *El Mercantil Valenciano* va fer-se ressó d'un concert ofert el 21 de febrer de 1937 per a aquesta societat, destacant com la seua interpretació va ser tan brillant que va obligar a Camps a tornar a l'escenari per interpretar una peça extra, una obra de Kreisler⁷⁴.

El 5 de desembre de 1937, va participar en un altre concert de gran importància dins de la temporada de la *Sociedad Filarmónica de Valencia*, on va interpretar un repertori que incloïa obres de compositors com Händel, Vitali, Wieniawski, Mus, Ruiz Manzanares, Rodrigo, Falla i Sarasate. La crítica de l'època no es va limitar a l'aspecte tècnic, sinó

⁷² *Las Provincias*, //III/1935.

⁷³ *Las Provincias*, 24/III/1940.

⁷⁴ *El mercantil Valenciano*, 21/II/1937.

que també va fer esment de la seua expressió peculiar i virtuosa. La crònica publicada en *La Correspondencia de Valencia* sobre el aquest concert reflecteix aquesta mateixa opinió, subratllant que malgrat la seua excel·lència, era una llàstima “*que el arte sublime, oro de ley de la música, de Pascual Camps, se prodigue en otras esferas que no sean las salas de concierto*”⁷⁵, en clara al·lusió a la seua presència constant en amenitzacions de café i en emissions de ràdio, interpretant músiques de saló ben allunyades del repertori de concert. La crítica destacava que, tot i la seua fama creixent, l'art de Camps es desenvolupava en altres contextos menys rellevants que les sales de concert més importants.

Un altre dels concerts que va marcar la trajectòria de Pascual Camps va ser el de la *Orquesta Sinfónica* celebrat el 18 de desembre de 1938, on es va interpretar música de Mendelssohn, Liszt, Schubert, Giner, Beethoven, Rimsky-Korsakov i Wagner. En aquest concert, la seua intervenció va ser un dels moments culminants, i va demostrar una vegada més la seua capacitat per interpretar una àmplia varietat de repertoris amb gran qualitat i sensibilitat⁷⁶.

A més, el 14 de juny de 1939, en un concert celebrat dins del cicle de la *Sociedad Filarmónica*, Camps va interpretar obres de Händel, Corelli, Beethoven, Dvořák, Fauré, Albéniz i Wieniawski. Aquest concert va ser molt ben rebut per la crítica, que va destacar la fina sensibilitat del violinista i la seua capacitat per fer ressonar emocions profundes a través de les seves interpretacions. En particular, es va remarcar el contrast de la seua interpretació, que anava des de moments més melancòlics fins a passatges brillants i enèrgics.

Pascual Camps també va formar part de la *Orquesta de Falange* (dirigida pel reconegut compositor Manuel Palau i presentada en societat en juliol de 1939), on va ocupar el lloc de violinista concertino. Els crítics d'aquell temps van elogiar la qualitat de la formació, destacant la importància de violinistes com Camps, que aportaven una gran solidesa tècnica i musical al conjunt. La seua participació en aquesta orquestra va ser una prova més de la seua versatilitat com a músic.

Finalment, el 14 de desembre de 1939, va oferir un altre recital de violí i piano, en què, juntament amb Daniel de Nueda, va interpretar un repertori que incloïa obres de Vivaldi, Bach, Wieniawski, Cui, Raff, Rodrigo, Albéniz i Sarasate. La crítica de López-Chavarri va destacar la delicadesa i la gran agilitat tècnica de Camps, així com la seua habilitat per transmetre el sentit emocional de la música. Es va subratllar també la perfecta compenetració amb el pianista, Daniel de Nueda, que va completar la interpretació amb la seua pròpia sensibilitat i virtuositat. Amb tot això, Pascual Camps es va consolidar com una figura essencial en el panorama musical de l'època, guanyant reconeixement per la seua tècnica impecable, la seua expressivitat única i la seua profunda connexió amb el públic.

L'any 1939, Pascual Camps va fundar el *Sexteto Camps*, un grup de música de cambra format per alguns dels músics més destacats de la seua generació, amb la finalitat d'oferir concerts d'alt nivell i difondre la música de cambra a la ciutat. Un cop finalitzada la guerra, aquest conjunt es va convertir en el protagonista de l'activitat musical diària als salons de l'emissora E.A.J. Ràdio València, on oferien actuacions en directe per a tot el públic valencià. Des del mes de maig, foren molt pocs els dies en què el *Sexteto Camps* no actuava, ja fos a la vesprada o a la nit. Quan no tocaven com a grup complet, alguns dels seus membres feien actuacions a duo a l'emissora o participaven en altres

⁷⁵ *La Correspondencia de Valencia*, 8/XII/1937.

⁷⁶ *La Hora*, 11/12/1938.

concerts a la ciutat. L'agrupació va continuar viva al llarg almenys de la següent dècada i mitja; encara en data tan avançada com 1952 el diari vespertí *Jornada* comenta un concert benèfic ofert pel sextet⁷⁷.

Cal destacar que les capçaleres locals de l'època, com *Las Provincias*, *Levante* i *La Fulla del dilluns*, tot i no publicar diàriament la programació radiofònica, incloïen habitualment l'actuació del *Sextet Camps* quan aquesta es feia pública. A més, la presència diària del grup queda confirmada per la publicació nacional *Radio Nacional. Revista setmanal de radiodifusió*. Finalment, va exercir de concertino a l'Orquestra Municipal de València des de la seua fundació l'any 1943 fins al 1958, període en què va consolidar la seua figura com a líder dins de l'orquestra⁷⁸.

Jornada: diario de la tarde, 22/V/1952, p. 2.

2.2.5. Pascual Camps com a concertino de l'Orquestra Municipal de València (1943-1958) L'any 1943, Pascual Camps va rebre la notícia de la formació de l'Orquestra Municipal de València, una agrupació orquestral que es consolidaria amb el temps com una de les més importants i influents de la ciutat. Aquesta nova formació representava una gran oportunitat per als músics locals, i, conscients de la seua importància, molts com Pascual Camps van intentar formar part d'ella. Amb aquest objectiu, Camps va enviar una carta a la direcció de l'Orquestra Municipal oferint-se per presentar-se a les proves de selecció per ocupar un lloc a la formació. A la carta, Camps expressava el seu desig de participar en aquestes proves i adjuntava un repertori detallat amb les obres que interpretaria si se li donava l'oportunitat de presentar-se davant del tribunal:

Muy Sr Mio: Informado que el Exmo Ayuntamiento proyecta la creación de una Orquesta Municipal, y encontrándome en condiciones de optar a una de las plazas de violín de dicha Orquesta, ruégole se sirva aceptar este mi ofrecimiento por si lo estima conveniente.
Adjunto una relación de obras, por si creen oportuno el que haga una demostración de mis posibilidades artísticas.

El repertori proposat per Pascual Camps era especialment exigent, amb obres que posaven a prova tant la seua tècnica com la seua capacitat interpretativa. Aquest repertori incloïa peces de gran dificultat com el *Concert per a violí* de Beethoven, reconegut per la seua complexitat i profunditat, la *Chaconne* de Tommaso Antonio Vitali, una peça virtuosa que requeria un alt nivell tècnic, així com la *Chaconne* de Johann Sebastian Bach, una de les obres més emblemàtiques i difícils del repertori per a violí. A més, va incloure la *Romanza Andaluza* de Pablo de Sarasate, una obra de caràcter romàntic i virtuosístic, i l'*Allegro* de Giovanni Battista Fiocco, una peça més curta però que exigia una interpretació precisa i brillant. Aquest repertori demostra la capacitat de Pascual Camps per afrontar obres de diferents estils i nivells de dificultat, reflectint la seua versatilitat com a violinista.

Després d'enviar la seua carta, Pascual Camps va rebre una resposta de la direcció de

⁷⁷ *Jornada: diario de la tarde, 22/V/1952, p.2.*

⁷⁸ Gran part de la informació no citada d'aquest apartat ha estat extreta de la tesi doctoral de Juan Miravert Lecha.

l'Orquestra Municipal de València, que li va agrair el seu interès i li va comunicar que havia estat citat per a les proves de selecció. Aquestes proves es van programar per al 21 de gener de 1943, a les 12 hores, i tindrien lloc al *Palacio Municipal (Alameda)*, segurament equivalent a l'actual Palau de l'Exposició, un dels espais més emblemàtics de la ciutat en aquell moment. Durant les proves, a més de les obres proposades, Pascual Camps va haver de presentar-se a una prova de lectura a vista, un requisit comú en les audicions orquestrals, que permetia avaluar la capacitat del músic per interpretar música nova i desconeguda en un temps limitat.

Les proves van ser un moment crucial per a la seua carrera, ja que van determinar la seua incorporació a l'Orquestra Municipal de València. Durant l'audició, Pascual Camps va deixar una impressió molt positiva al tribunal, que estava format per Ricardo Lamote de Grignon, Martín Domínguez, Juan Alós i Fernando Gimeno. Juan Alós, concertista i catedràtic de violí al Conservatori de València (contra qui, com s'ha explicat abans, s'havien querellat Camps i Mus vuit anys abans), va aportar una visió tècnica i pedagògica a l'audició. Fernando Gimeno, secretari tècnic de l'Orquestra Municipal de València, va jugar un paper fonamental en l'organització i supervisió de les proves. Els membres del tribunal van destacar la qualitat interpretativa de Pascual Camps, així com la seua excel·lència tècnica. Van valorar la seua elegància d'estil, la seua tècnica impecable i el seu so de gran qualitat. A més, van reconèixer la profunditat expressiva de la seua interpretació, que evidenciava la seua capacitat per transmetre emoció a través de la música. Entre les breus anotacions autògrafes de Lamote de Grignon, realitzades a llapis sobre els fulls de les actes, es llig: “[*técnica*] estupenda, [*sonido*] magnífic, [*estilo*] molt bé”, “és un violinista de Gran Classe”, “[*lectura a vista*] molt musical (alguna reliscada).”

L'acta oficial de les proves va reflectir aquesta impressió positiva, amb el tribunal destacant la seua interpretació com un model d'elegància i perfecció, reconeixent la seua classe com a músic i confirmant la seua capacitat per ocupar un lloc destacat a l'Orquestra Municipal. Aquesta avaluació favorable va ser fonamental per al seu ingrés a l'orquestra.

Una vegada incorporat a l'Orquestra Municipal de València, Pascual Camps va guanyar la plaça com a concertino, compartint aquest càrrec amb Abel Mus. Aquesta situació és particularment rellevant, ja que, en aquella època, no era habitual que una orquestra comptara amb dos concertinos. La seua incorporació a l'orquestra va marcar una etapa decisiva en la seua carrera, ja que va establir una relació duradora amb aquesta formació. A partir d'aquell moment, va treballar intensament amb l'orquestra fins a l'any 1958, període durant el qual va consolidar la seua reputació com a violinista de gran prestigi a València. La seua col·laboració amb l'Orquestra Municipal va ser fonamental per al seu desenvolupament professional i va contribuir a la seua projecció com a músic reconegut a nivell local i nacional.

Pascual Camps va ser un dels músics més destacats de l'Orquestra Municipal de València, i va actuar en nombroses ocasions com a solista, interpretant obres de gran complexitat tècnica i expressiva. Entre les obres més rellevants que va interpretar com a solista, cal destacar *Shéhérazade* de Nikolai Rimski-Kórsakov. Aquesta obra, inspirada en les històries de *Les mil i una nits*, és coneguda per la seua gran dificultat, amb diversos passatges solistes que posen a prova la destresa dels instrumentistes. En aquest context, la interpretació de *Shéhérazade* requeria no només una tècnica virtuositica, sinó també una gran capacitat per transmetre l'expressió i el caràcter de cada una de les històries que narra.

A més d'aquesta peça, Camps va interpretar altres obres que també exigeixen una gran

tècnica i profunditat interpretativa. Una de les més destacades va ser el concert per a violí de Ludwig van Beethoven, que Camps va interpretar en diverses ocasions al llarg de la seua trajectòria amb l'Orquestra Municipal de València. A més, va ser solista en *e/ Concert de Brandeburg núm. 4* de Johann Sebastian Bach, una obra que, amb la seua estructura concertant, posa a prova tant el solista com l'orquestra, amb moments de gran interacció i diàleg entre el violí i els altres instruments.

Durant la seua etapa amb l'Orquestra Municipal de València, Camps va compartir l'escenari amb diversos directors de renom, tots ells dirigint l'orquestra amb Camps com a solista. Entre aquests directors es trobaven Dimitry Berberoff, Hans von Benda, Miguel Asins Arbó, Heinz Dressel, Heinz Unger i José Ferriz. Aquests directors, cada un amb el seu estil i visió musical, van ser fonamentals en la interpretació d'aquestes obres tan exigents. Hans von Benda, per exemple, va aportar una gran profunditat interpretativa a les produccions de l'orquestra. El seu

estil de direcció va ser reconegut per la seua capacitat de cohesionar els diferents elements de l'orquestra i de treure el màxim rendiment dels solistes, com en el cas de Camps.

Aquesta relació amb directors de prestigi i la seua capacitat per interpretar obres de gran complexitat va ser fonamental per al reconeixement de Pascual Camps com a violinista de gran nivell, tant a nivell local com nacional. La seua tasca com a solista amb l'Orquestra Municipal de València va consolidar la seua carrera i va deixar una empremta important en la història musical de la ciutat⁷⁹.

2.2.5.1. Catedràtic al Conservatori de Còrdova (1945-47)

Pascual Camps també va tindre una especial rellevància en l'àmbit de l'educació musical. La seua carrera va estar marcada per diverses etapes en què va tenir un paper fonamental en la formació de músics, com a professor en diversos conservatoris del país, sent una peça clau en l'ensenyament del violí a Espanya.

Un dels moments més importants de la seua trajectòria va ser quan va obtenir, a través d'un concurs-oposició, la plaça de Catedràtic de Violí al Conservatori de Còrdova, un nomenament que va ser oficialitzat al Butlletí Oficial de l'Estat (BOE) de l'any 1945. Aquest nomenament no només reflectia la seua capacitat com a músic, sinó també el seu reconeixement com a mestre de violí. A través d'aquest procés de selecció pública, es va valorar la seua formació i experiència, que el va situar com una figura rellevant en l'ensenyament del violí al Conservatori de Còrdova, un dels més importants del país.

La Resolució Ministerial del 28 de març de 1945, publicada al BOE, va establir que Pascual Camps Gallego havia estat nomenat Professor Numerari de Violí al Conservatori de Còrdova després d'haver superat les proves corresponents. La resolució inclou també els noms d'altres professors nomenats en altres conservatoris, com Luis Antón a Madrid, Juan Alós a València i Enrique Iniesta per la càtedra de Virtuosisme del Violí al Conservatori de Madrid. L'Ordre Ministerial del 28 de març de 1945 anunciava⁸⁰:

Visto el expediente del concurso-oposición para proveer las cátedras de «Virtuosismo del Violín» del Conservatorio de Madrid, y las de «Violín» de Madrid, Valencia y Córdoba, se resuelve lo siguiente:

En base a las actas presentadas y la propuesta del tribunal, se nombra:

⁷⁹ Arxiu del Palau de la Música de València.

⁸⁰ *Butlletí Oficial de l'Estat*, n. 99, 1945.

1. Profesor numerario de «Virtuosismo del Violín» del Real Conservatorio de Madrid a don Enrique Iniesta Cano.
2. Profesor numerario de «Violín» del mismo Conservatorio a don Luis Antón y Sáez de la Maleta.
3. Profesor numerario de «Violín» del Conservatorio de Valencia a don Juan Alós Tormo.
4. Profesor numerario de «Violín» del Conservatorio de Córdoba a don Pascual Camps Gallego.

A més del seu nomenament com a Catedràtic, un altre moment clau en la seua carrera va ser la concessió de l'excedència voluntària en el seu càrrec de professor al Conservatori de Còrdova, que li va ser concedida pel Ministeri d'Educació Nacional el 29 de març de 1947. Aquesta excedència va ser publicada al Butlletí Oficial de l'Estat número 112, amb data 22 d'abril de 1947, i va ser acordada per *“la incompatibilidad surgida entre su cargo de Catedrático de Violín y el de Concertino de la Banda [sic] Municipal de Valencia”*.

L'excedència concedida li va permetre alliberar-se definitivament de les seues obligacions acadèmiques al Conservatori de Còrdova per dedicar-se a altres responsabilitats musicals. Aquesta decisió va ser presa després de la valoració del seu cas per part del Ministeri, que va tenir en compte els informes emesos pel Conservatori de Còrdova, que consideraven aquesta mesura com a procedent, atès que les seves funcions en la Banda Municipal de València eren incompatibles amb la seua tasca docent. La resolució ministerial que formalitzava l'excedència es reflecteix en l'ordre ministerial següent⁸¹:

Visto el expediente instruido a instancia de don Pascual Camps Gallego, Catedrático del Conservatorio de Córdoba, quien solicitó la excedencia voluntaria en su cargo, se resuelve lo siguiente:

Este Ministerio ha acordado acceder a la petición formulada por don Pascual Camps Gallego, Catedrático numerario de Violín del Conservatorio de Córdoba, y concederle la excedencia voluntaria en su cargo por un período de tiempo no menor de un año ni mayor de diez, según lo estipulado en la base cuarta de la Ley de 22 de junio de 1918.

2.2.6. Un excurs: la relació entre Pascual Camps i Abel Mus, una convivència professional en el context de la postguerra

Sembla convenient, en aquest punt, incidir en la relació entre Pascual Camps i Abel Mus. Nascut a Borriana, en una família humil, Mus va començar els seus estudis musicals als vuit anys, primer a la Banda de la Societat Filharmònica de Borriana, on va estudiar violí amb Vicent Tárrega, germà de Francisco Tárrega. Posteriorment, es va traslladar a València per estudiar amb Joaquín Monzonís Ribera (la qual cosa el convertia en condeixeble de Camps, qui també es va formar amb Monzonís)⁸², i gràcies a una beca de la Diputació de Castelló, va continuar els seus estudis a París, on va ser alumne d'Alfred Brun i Émile Schwartz al Conservatori de París.

El 1943, va aconseguir una de les places de concertino a l'Orquestra Municipal de València, on va romandre fins a la seva jubilació el 1972. A més de la seva tasca com a concertino, va mantenir una intensa carrera com a solista i va realitzar concerts a Espanya, incloent-hi una gira per Argentina i la seva participació en l'Orquestra Nacional

⁸¹ Butlletí Oficial de l'Estat, n.112,1947.

⁸² Joaquín Monzonís Ribera va néixer a Borriana l'any 1885 i va dedicar la seva vida a l'estudi i interpretació del violí.

d'Egipte entre 1962 i 1963.

La relació entre Abel Mus i Pascual Camps va ser fonamental per a la consolidació de l'Orquestra de València. Ambdós violinistes van ser escollits per ocupar les places de concertino, i això no va ser del gust de tots. Ara entrarem a fons en aquest tema.

El 1918, quan Pascual Camps tenia 11 anys, Abel Mus es trobava a València donant classes amb el mateix professor que Camps, Joaquín Monzonís, amb qui a més mantenia un parentesc familiar. Tot i que Monzonís impartia moltes classes, durant l'any que Mus va estar a València, no va poder rebre més de quatre classes a causa dels nombrosos compromisos professionals que tenia el professor. En moltes ocasions, per poder assistir als seus concerts, Monzonís delegava les seves classes al jove Mus, qui, amb només 12 anys, va començar a fer els seus primers passos en el món de la docència.

Aquesta situació va ser una oportunitat inesperada per a Mus, que va trobar en l'ensenyament una via per conèixer altres joves músics, entre ells Pascual Camps. La seva relació va començar en aquest context d'aprenentatge, la qual Mus recordava amb entusiasme aquelles primeres experiències com a professor, ja que li van permetre establir una connexió duradora amb Camps, que més endavant es convertiria en un dels seus companys en la formació de l'Orquestra de València, encara que al llarg del temps aquesta relació viuria diverses fases.

Aquella connexió inicial entre Abel Mus i Pascual Camps va evolucionar de manera complexa, marcada en gran part per les circumstàncies polítiques del moment. La relació entre tots dos es va veure afectada per les diferències ideològiques que els separaven: mentre Camps es va mostrar afí al règim franquista i fins i tot va adoptar una actitud que podríem qualificar d'activista, Mus va ser assenyalat com a "rojo". De fet, un dels noms que s'associa a la difusió d'aquesta etiqueta és el de Pascual Camps, qui havia estat en el passat amic i alumne de Mus. Aquest distanciament ideològic va culminar en un episodi significatiu: el concert que havia de suposar el retorn de Mus als escenaris, celebrat el 19 de gener de 1941, després de dos anys d'absència. L'anunci d'aquest recital va generar una gran polèmica, i alguns músics —entre els que es trobava Pascual Camps— van protestar enèrgicament contra el fet que una figura associada al bàndol republicà poguera protagonitzar aquest esdeveniment. Tot i les tensions, el concert es va dur a terme, i Mus, fidel al seu talent i passió per la música, va reprendre amb força renovada la seva carrera artística.

El 8 de març de 1942, Pascual Camps va actuar com a solista amb l'Orquestra Simfònica de València, dirigida per Izquierdo. En aquest concert, va compartir escenari amb Abel Mus, amb qui mantenia una relació personal encara molt tensa. Tot i les diferències, ambdós violinistes van interpretar junts el *Concert per a dos violins i orquestra* de Johann Sebastian Bach, en una actuació marcada per la professionalitat malgrat el context de distanciament entre ells.

Anys més tard, Abel Mus i Pascual Camps van tornar a coincidir en les proves per a l'Orquestra de València, on finalment ambdós van ser seleccionats com a concertinos. En aquest context, la ideologia de cadascun va tornar a jugar un paper rellevant, tal com deixa entreveure el mateix Mus en les seves memòries. En les memòries titulades *A Life*, Mus explica que l'Ajuntament no va rebre amb entusiasme la notícia que ell havia estat escollit com a concertino, i va intentar imposar un altre violinista que mostrava una afinitat més clara amb el règim, com era el cas de Pascual Camps.

Davant d'aquesta situació, el mestre Lamote de Grignon, que havia acceptat el càrrec de director de l'orquestra amb la condició que les decisions artístiques es prengueren exclusivament per criteris musicals, va defensar la importància de triar els millors músics sense tenir en compte consideracions polítiques o extramusicals. Com a solució de

consens, es va decidir instaurar la figura del doble concertino, de manera que tant Mus com Camps compartiren aquesta responsabilitat. Aquesta fórmula es va mantenir fins al 1958, quan Camps va deixar l'orquestra per incorporar-se a l'Orquestra Simfònica de Madrid. En aquest acord, tots els sous van ser respectats, excepte el del concertino, que es va reduir en 1.000 pessetes —passant de 10.000 a 9.000 anuals— per tal d'igualar la retribució entre tots dos.

Durant els anys següents, no es disposa de molta informació concreta sobre l'evolució personal de la relació entre Abel Mus i Pascual Camps, però tot sembla indicar que, amb el pas del temps, les tensions es van anar suavitzant progressivament. Aquesta hipòtesi cobra força amb el recital celebrat el 13 d'abril de 1956 a Sagunt, on Camps va compartir escenari amb l'altre concertino de l'Orquestra de València, Abel Mus. En aquest recital, considerat insòlit per la coincidència d'ambdós violinistes en un mateix programa, el pianista acompanyant va ser Daniel de Nueda. A la primera part, Camps i Mus van interpretar conjuntament el *Concert per a dos violins en re menor* de Bach. A continuació, Mus va oferir el *Concert en Re major* de Beethoven, i Camps va tancar la vetlada amb el *Concert en mi menor* de Mendelssohn. Aquest esdeveniment sembla evidenciar una reconciliació o, si més no, una normalització de la seva relació, després d'haver viscut episodis de gran tensió durant els primers anys de la postguerra.

En conclusió la relació entre Abel Mus i Pascual Camps constitueix un exemple paradigmàtic de com les trajectòries personals i professionals poden veure's condicionades pel context històric i polític. El vincle entre tots dos, que va començar en un marc d'aprenentatge i col·laboració, es va transformar amb l'esclat de la Guerra Civil i la instauració del règim franquista, revelant profundes diferències ideològiques que van marcar les seves interaccions posteriors. Tot i les tensions i els moments de conflicte evidents —com les protestes contra el retorn de Mus als escenaris o la polèmica al voltant del càrrec de concertino—, el pas del temps sembla haver afavorit una certa reconciliació o, si més no, una convivència professional respectuosa. Així ho testimonia l'actuació conjunta a Sagunt i l'etapa compartida a l'Orquestra de València. Aquesta evolució prova com, fins i tot en contextos marcats per l'adversitat i la confrontació ideològica, la música pot obrir espais de trobada, enteniment i reconeixement mutu entre persones que, malgrat les seves diferències, comparteixen una mateixa passió artística⁸³.

2.2.7. Un nou parèntesi: la creació d'*Amigos de la Música de Requena* (1946-1956)

El ressorgiment de l'activitat musical a València, posterior a la fi de la Guerra Civil, és una clara mostra de la gran tradició i afició musical que ha caracteritzat sempre les terres valencianes. En 1940, després de l'aturada forçada de la guerra, es va reprendre la celebració del Certamen de Bandes de la Fira de Juliol de València, un esdeveniment que, fins aleshores, havia estat una de les cites musicals més destacades de la ciutat. En 1943, com s'ha dit, també es va constituir l'Orquestra Municipal de València, un altre pas important en la recuperació de la vida musical de la ciutat, que va permetre a molts músics locals trobar un espai per a expressar-se i contribuir a la renovació cultural de la ciutat.

En aquest context de creixement i recuperació de l'activitat musical, en 1946, Pascual Camps ja formava part de l'Orquestra Municipal de València com a concertino (llavors en excedència). Això va ser clau en el seu desenvolupament com a músic i en la seua relle-

⁸³ Obtingut de la tesi doctoral de Daniel Gil Gimeno (2017), titulada *Abel Mus (1907-1983). Intèrpret, pedagog, compositor i escriptor*,

vància en la vida musical valenciana. En aquell mateix any, es va crear l'associació *Amigos de la Música de Requena*, un projecte cultural de gran importància que va perdurar fins al 1956. En aquesta associació, Pascual Camps va jugar un paper fonamental, destacant com a un dels grans impulsors i protagonistes de la música de cambra a la ciutat i la comarca.

La creació d'*Amigos de la Música de Requena* va ser un projecte que va donar als músics locals l'oportunitat de fer una gran quantitat de concerts, oferint als melòmans una oferta cultural valuosa. Pascual Camps, com a músic de gran prestigi, va contribuir a que aquesta societat es consolidara. Un dels moments més destacats va ser la inauguració de la Societat amb el primer concert, que va ser interpretat pel mateix Pascual Camps i el pianista Daniel de Nueda. A partir d'aquest moment, la Societat va ser capaç de portar a terme diversos concerts de música de cambra, molts dels quals van ser realitzats per Camps i els seus companys.

En aquell període, Pascual Camps no només va continuar la seua activitat com a concertino de l'Orquestra Municipal de València, sinó que va seguir ampliant la seua activitat musical. A banda dels nombrosos concerts que va realitzar amb el seu company i amic Daniel de Nueda, també va formar part del *Trio de València* amb Rafael Sorní (violoncel·lista solista de l'Orquestra Municipal, amb qui també havia fet amenitzacions abans de la guerra) i De Nueda. Aquest trio va ser una de les agrupacions més destacades en l'àmbit de la música de cambra a València en aquella època⁸⁴.

L'any 1950, l'Orquestra Municipal de València va viure una etapa destacada de projecció internacional gràcies a una gira que va realitzar entre el 28 de gener i el 24 de febrer d'aquell mateix any. Aquesta gira va durar gairebé un mes i va portar l'orquestra a realitzar un total de 24 concerts, dels quals 13 es van celebrar a Gran Bretanya i 11 a França. Aquests concerts van ser una ocasió única per a l'Orquestra Municipal de València per presentar la seua música a l'escena internacional, amb especial èmfasi en la difusió de la música espanyola, un objectiu que va ser una aposta personal del director José Iturbi⁸⁵.

Aquesta gira va ser un moment clau en la història de l'orquestra, ja que a més de les actuacions, va permetre realitzar diverses gravacions discogràfiques als estudis londinencs de *His Master's Voice*, un dels segells discogràfics més prestigiosos de l'època. Les gravacions que es van realitzar en aquests estudis es van publicar sota el segell RCA, una de les grans companyies discogràfiques a nivell mundial. Aquest segell va ser molt important en la indústria musical de l'època, ja que va permetre que la música de l'Orquestra Municipal de València arribés a una audiència més àmplia a nivell internacional, contribuint a la difusió de la música espanyola arreu del món⁸⁶.

La gira va ser dirigida per José Iturbi, qui, a més de dirigir l'orquestra, també va actuar com a solista. Iturbi va ser una figura clau en aquesta gira, ja que va voler aprofitar l'ocasió per difondre la música espanyola a través de les obres d'autors com Isaac Albéniz, Manuel de Falla i Joaquín Turina. Aquests compositors van ser destacats en la segona part dels concerts, la qual estava pràcticament dedicada a la música espanyola, i en què la tradició musical d'Espanya es va convertir en la protagonista de l'espectacle. Aquesta aposta d'Iturbi per la música espanyola va ser una part fonamental de la seua visió artística, i va tenir un gran impacte en el públic dels països visitats.

⁸⁴ Apunts històrics i relació de concerts (1946-1956) de Marcial García Ballesteros (*Amigos de la Música de Requena*).

⁸⁵ Director musical de l'Orquestra Municipal de València des de l'any anterior, 1949.

⁸⁶ M. Gil y O. Oliver (eds.), *Iturbi, més enllà de Hollywood*.

Un dels moments més significatius de la gira va ser l'incident que va ocórrer el 6 de novembre de 1950, a Bristol, Anglaterra. En aquell moment, Iturbi va caure malalt i va començar a patir febre, fet que li va impedir dirigir la primera part del concert. Aquesta situació va obligar Pascual Camps a prendre la batuta i dirigir tota la primera part del concert. Aquesta tasca inesperada va posar Camps en una situació de gran responsabilitat, que va gestionar amb gran professionalitat. Tot i la dificultat de la situació, Iturbi, tot i estar malalt, va aconseguir tocar a la segona part del concert, en què va aparèixer com a solista, oferint la seua interpretació magistral malgrat les condicions adverses. Aquest incident va ser una prova del gran compromís per Camps i la dedicació d'Iturbi a la música, així com de la capacitat dels membres de l'orquestra per adaptar-se a circumstàncies inesperades.

La gira va ser molt exigent, ja que el ritme de treball va ser intens i gairebé sense descans. Els músics van viatjar contínuament en tren entre les ciutats i van passar llargues hores als hotels i als escenaris de concert, amb poc temps per descansar o gaudir dels llocs que visitaven. En una entrevista concedida a Federico Soro per al diari *Jornada*, Pascual Camps va reflectir sobre les dificultats d'aquesta gira, comentant: *"hemos vivido en el vagón de un ferrocarril, en el cuarto de un hotel y en el escenario de las salas de concierto. Todo lo demás son efectos visuales de paisajes y ciudades"*.

A causa del cansament acumulat i el ritme frenètic de la gira, Camps no va poder participar en els concerts a França. Aquesta absència va ser una altra conseqüència de la intensitat de la gira i de les dificultats logístiques que va implicar. Tot i això, la gira va ser un èxit rotund per a l'Orquestra Municipal de València, ja que va contribuir significativament a consolidar la seua reputació internacional i va obrir noves portes per a futures actuacions i gravacions a nivell global⁸⁷.

2.2.8. Activitat a Madrid i tornada a València (1958-1987)

Entre 1958 i 1987, l'activitat professional de Pascual Camps a València va estar marcada per un intens compromís amb la música. En el Butlletí Oficial de l'Estat (BOE) del 28 d'octubre de 1958 es recull la resolució de la Direcció General de Belles Arts referida a la convocatòria per a una càtedra de professor de violí al Real Conservatorio de Música de Madrid. Segons aquest document, van ser admesos per a realitzar el concurs-oposició els senyors Sáez de Ibarra, Pascual Camps i López Armentia, juntament amb altres aspirants que havien estat seleccionats anteriorment. Tot i que finalment la plaça fou guanyada per Ángela Velasco, aquest intent de Pascual Camps d'accedir a una plaça fora de València resulta especialment significatiu, ja que no seria l'únic intent d'emprendre un canvi de ciutat. Malgrat tot, no disposem de dades concretes que expliquen amb claredat els motius que el portaren a voler traslladar-se, però sí podem relacionar aquesta decisió amb el desig d'ampliar horitzons professionals i artístics⁸⁸. En aquell moment, el Real Conservatorio de Música de Madrid es trobava immers en un procés de renovació després de la postguerra i l'aïllament cultural dels anys quaranta. Tot i que continuava sent una institució prestigiosa i de referència a nivell estatal, patia certs problemes d'infraestructures i necessitava adaptar-se als nous corrents pedagògics i musicals. Per a molts músics, una plaça al conservatori madrileny representava una oportunitat per contribuir a la modernització de l'ensenyament musical i alhora consolidar una trajectòria artística més sòlida i amb projecció nacional⁸⁹. Aquesta

⁸⁷ V. Galbis López, *La Orquesta de Valencia: 60 años de vida sinfónica, 1943–2003* (València: Palau de la Música de València, 2004).

⁸⁸ Convocatoria de plazas de violín en el Conservatorio de Madrid (BOE del 28/X/1958, núm. 258, pp. 1-2.)

⁸⁹ P. Fernández, *El Real Conservatorio Superior de Música de Madrid: excelencia musical*, en: *Melómano*: vol. 27, nº 282 (2022), pp. 58-62.

circumstància pot ajudar a entendre per què Pascual Camps va voler participar en aquella convocatòria i, tot i no aconseguir la plaça, va continuar la seua carrera entre Madrid i València amb una destacada activitat musical.

Durant aquest any, es suposa que Pascual Camps aconseguí la plaça de concertino a l'Orquestra Simfònica de Madrid, càrrec que hauria mantingut fins a la seua tornada a València com a Catedràtic de Música de Cambra⁹⁰. No obstant això, després de diverses consultes amb personal i arxius, ens han informat que gairebé no existeixen documents disponibles sobre aquella època de l'orquestra i que no s'ha pogut localitzar cap registre relacionat directament amb Camps. Cal destacar que sí existeixen fonts com *La música española en el siglo XX*, d'Antonio Fernández-Cid, on s'indica que en aquella època Pascual Camps residia a Madrid, encara que no es detalla el motiu ni el seu treball oficial durant aquell període⁹¹. Aquesta informació reforça la possibilitat que Camps estigués actiu professionalment a la capital, tot i que el seu rol concret segueix sent incert.

Tot i que pràcticament no s'ha pogut trobar documentació de la seua vinculació amb l'Orquestra Simfònica de Madrid durant els anys seixanta, Pascual Camps mantingué una activitat artística destacable, especialment en el terreny discogràfic. Els registres conservats a la Biblioteca Nacional d'Espanya mostren que, entre 1960 i 1968, Camps enregistrà un total de set discos, participant com a solista o acompanyant en diverses formacions. L'any 1960 enregistrà un disc amb el pianista José Uría que inclou obres com *Czardas* de Monti, *La danza de la alondra* de Maurizzi, *Serenata* de Toselli i *Meditación de Thaïs* de Massenet. Aquest disc va ser publicat per RCA Española amb el número de Dipòsit Legal M 12314-1960⁹². Dos anys més tard, en 1962, col·laborà amb Joe Fusté per a enregistrar un altre disc amb peces de P. Dasí Pons, com *En un sueño quedo*, *Mallorca, amor y paz*, *El amor es amor* i *Es nuestro vals*, també publicat per RCA Española (Dipòsit Legal M 1522-1962)⁹³.

En 1963, Camps tornà a col·laborar amb José Uría, enregistrant obres semblants en un disc de 45 rpm (Dipòsit Legal M 4058-1963)⁹⁴. A més, entre 1961 i 1962 participà en un disc amb el pianista de jazz Joe Fusté, amb temes com *Sé tu nombre*, *Muchas gracias vida mía* i *Cariño mío* (Dipòsit Legal M 13691-1961)⁹⁵.

D'altra banda, la seua participació en discos de poesia musicada evidencia la seua versatilitat. Destaca el disc *Poesía actual I* (1968), en què Camps col·laborà amb Agustín Serrano al piano interpretant obres de Beethoven, Chopin i Liszt (Dipòsit Legal M 13658-1968)⁹⁶. Finalment, també participà en el disc dedicat a Carmen Conde, amb la intervenció de recitadores com Carmen Bernardos, Gemma Cuervo i Carmen Conde mateixa, amb Camps al violí i Segundo Pastor a la guitarra (Dipòsit Legal M 20566-1968)⁹⁷.

⁹⁰ Pascual Camps i Gallego. Enciclopèdia.cat. També es nomena al Brines, R. (2007).

⁹¹ A. Fernández-Cid, *La música española en el siglo XX* (Madrid: Alianza Editorial, 1997).

⁹² Camps & Uría, 1960.

⁹³ Camps & Fusté, 1961.

⁹⁴ Camps & Uría, 1963.

⁹⁵ Camps, Dasí & Fusté, 1962.

⁹⁶ *Poesía Actual I*, 1978.

⁹⁷ Carmen Conde, 1968.

Aquest conjunt d'enregistraments mostra la intensa activitat musical que Camps desenvolupà durant aquells anys, especialment en el món de la música lleugera i la col.laboració amb altres músics i recitadors. No s'ha conservat massa informació sobre les activitats de Pascual Camps durant aquest període madrileny, relativament extens. L'únic que s'ha pogut trobar són alguns retalls de premsa on apareix anunciat juntament amb José Uría, amenitzant sopars en diversos restaurants⁹⁸. No és fins a l'any 1975 quan localitzem una notícia més destacada sobre Camps, on apareix com a membre del jurat del "V Concurso-Memorial López Chavarri". Aquest concurs, d'àmbit nacional i gran prestigi, se celebra a València. Tenint en compte que Camps va ser nomenat Catedràtic de Música de Cambra al Conservatori de València l'any 1964⁹⁹, podem deduir que no va viure gaire temps a Madrid i que, de fet, va tornar relativament prompte a la seua terra natal¹⁰⁰.

L'any 1978, la revista *Ritmo* publica una crítica sobre un concert celebrat per l'Orquestra de Cambra del Conservatori de València, on en la segona part del concert s'ofereix un homenatge a Pascual Camps amb motiu de la seua jubilació. En aquest acte, Camps torna a presentar-se com a solista, interpretant el *Concert per a dos violins en re menor* de Bach, acompanyat pel seu company Daniel Albir Santafé. Després, Camps interpreta tres peces de Kreisler que arranquen nous i afectuosos aplaudiments en el saló d'actes de l'Ateneu Mercantil de València¹⁰¹.

3. CONCLUSIONS

El violinista Pascual Camps Gallego és un dels més rellevants músics valencians del segle passat. Format a París i actiu principalment a València i Madrid, se'l pot considerar precursor del tipus d'artista *crossover*, que es troba tan còmode en registres cults o seriosos com de pur entreteniment. La seua activitat com a violinista de cafè, sostinguda almenys per quatre dècades (pràcticament des de l'adolescència), no va significar per a ell només un substanciós complement econòmic, sinó també una autèntica vocació i una font de popularitat que va propagar la seua fama més enllà del públic purista o especialitzat, al temps que va fer cundir entre la crítica la imatge prejudiciosa de Camps com a músic menys pur i ordenat.

Aquesta noció tal volta va veure's induïda, entre altres coses, per la permanent comparació amb Abel Mus, company d'estudis i, durant quinze anys, company també en el càrrec de concertino de la recentment formada Orquestra Municipal de València; associats cadascun d'ells a una ideologia política diferent, l'any 1941 Camps, predilecte entre els adeptes al règim franquista, va oposar-se a la redempció i reaparició pública de Mus, la qual cosa va donar a la natural rivalitat entre ambdós artistes una dimensió extramusical.

En els anys previs a la Guerra Civil, especialment entre 1929 i 1934, la carrera de Camps no va ser molt diferent de la de qualsevol fulgurant virtuós europeu, animada per una concatenació d'èxits de crítica i fins i tot de gires nacionals, sovint en companyia del pianista Daniel De Nueda. Dedicatari de diverses composicions per a violí i piano, compositor ell mateix i col·laborador de la més jove generació d'autors valencians (Rodrigo,

⁹⁸ *El Pueblo*, 23/XI/1968, p. 10 i *El Pueblo*, 11/X/1966, p. 19.

⁹⁹ Pascual Camps i Gallego. (s.d.). *Pascual Camps i Gallego*. Enciclopèdia.cat.

¹⁰⁰ *Ritmo*, 1975, p.113.

¹⁰¹ *Ritmo*, 1978, p.78.

Asins Arbó, Palau, Asencio, Ruiz Manzanares), es va procurar una reputació d'artista complet, a la manera del venerat Kreisler, omnipresent en els seus programes de concert. En eixos anys va fer coexistir en el seu repertori els clàssics més tòpics i inevitables (Bach, Händel, Mozart) amb obres recentíssimes de Ravel, Turina o els citats compositors valencians. Finalitzat el conflicte, entre 1943 i 1958 va encapçalar la corda de l'Orquestra Municipal de València i, després de diversos intents fallits d'abandonar l'agrupació i la ciutat de València en busca de nous horitzons (inclòs el de la docència), finalment el 1958 va establir-se a la capital estatal com a concertino de la Orquestra Sinfónica de Madrid. Des d'allí, ja en els anys 70, va regressar a València com a catedràtic del Conservatori, tasca de la que es va jubilar l'any 1978, i en la que tingueren ocasió d'estudiar amb ell alguns importants músics valencians encara hui actius en l'ensenyament i la interpretació. La trajectòria de Pascual Camps mostra una riquesa que de cap manera guarda proporció amb l'escasa atenció que se li ha prestat fins ara en la literatura específica.

4. PROPOSTES D'INVESTIGACIÓ A FUTUR

Per la dimensió i la pròpia natura d'aquest treball, no ha estat possible portar a terme totes les línies d'investigació que serien necessàries per a reconstruir completament la trajectòria artística i personal de Pascual Camps. Tot i això, es proposen a continuació diverses línies d'investigació que permetrien omplir els buits encara existents i contribuirien a un estudi més exhaustiu del músic.

En primer lloc, es considera imprescindible dur a terme una recerca en l'arxiu de la *Sociedad Filarmónica de Valencia*, que podria aportar informació valuosa sobre les activitats musicals de Camps a la ciutat i les seues possibles col.laboracions amb altres músics o institucions. Així mateix, caldria aprofundir en la seua vinculació amb el Conservatori Superior de Música de València, successor de l'antic Conservatori de València, on Camps exercí com a professor de Música de Cambra. Seria interessant revisar documents administratius, programes de concerts i qualsevol registre que evidencie el seu treball docent i la seua influència en la formació musical de la ciutat. Malauradament, la publicació més destacada del Conservatori en els anys de la Transició democràtica són unes actes del centenari, celebrat l'any 1979, quan Camps ja no formava part del claustre de professors¹⁰².

Un altre vessant rellevant seria localitzar i consultar el possible arxiu personal de Camps. A aquest efecte, es podria intentar contactar amb la seua filla, Mre Teresa Camps Cortés, per tal de comprovar si conserva documentació personal, correspondència o altres materials que aporten llum sobre la seua vida i carrera. D'altra banda, convindria investigar més a fons la seua suposada vinculació amb l'Orquestra Municipal de Madrid. Tot i que existeixen indicis de la seua activitat a Madrid, no s'ha pogut confirmar documentalment quin paper hi jugava ni quins càrrecs oficials ocupava.

Finalment, seria molt enriquidor dur a terme un anàlisi detallat de totes les seues gravacions, que incloga tant la música clàssica com altres estils més populars, per comprendre millor el seu estil interpretatiu. També seria interessant explorar aspectes de la seua vida personal, incloent-hi possibles idees polítiques i com aquestes pogueren influir en la seua carrera. Així mateix, es proposa estudiar la seua relació amb Daniel Nueda i amb altres artistes amb els quals col.laborà, per tal d'entendre millor la xarxa de contactes professionals que envoltava Pascual Camps i que va poder incidir en la seua trajectòria artística.

¹⁰² AA.VV. Crónica de un centenario (València: Conservatorio Superior de Música, Departamento de Solfeo y Teoría de la Música, 1983).

5. REFERÈNCIES

5.1. Obres de consulta (diccionaris, enciclopedias)

- Institut Valencià de Cultura. (2006). Diccionario de la música valenciana. Iberautor Promociones Culturales.
- Álvarez Junco, J. (2019). *Historia de España contemporánea* (3a ed.). Editorial Crítica.
- Franco, V. (2006). *La Guerra Civil en Valencia*. Ediciones Alfons el Magnànim.
- Preston, P. (1994). *La dictadura de Franco: Una historia contemporánea de España*. Editorial Ariel.
- Galbis López, V. (2007). Orquesta de Valencia: 60 años de vida sinfónica. Diputación de Valencia.
- Aguilar, P. (1996). *Memoria y olvido de la guerra civil española*. Alianza Editorial.
- Aragó Carrión, L., Azkárraga Testor, J. M., & Salazar Bonet, J. (Coords.). (2021). *Guía de la Valencia del primer franquismo (1939-1948)*.
- Colomer, J. M. (1998). *La transición política en España: instituciones y cambio estratégico*. Ariel.
- González Calleja, E. (2005). *La España de Primo de Rivera: la modernización autoritaria, 1923-1930*. Alianza Editorial.
- Juliá, S. (1999). *Un siglo de España: política y sociedad*. Marcial Pons.
- Martí Bataller, A. (Ed.). (2022). *Història de la Segona República al País Valencià*. Institució Alfons el Magnànim.
- Preston, P. (2006). *The Spanish Civil War: Reaction, Revolution and Revenge*. Harper Perennial.
- Quirosa-Cheyrouze, R. (2007). *Historia de la Transición en España. Los inicios del proceso democratizador*. Biblioteca Nueva.
- Thomas, H. (2001). *La Guerra Civil Española*. Círculo de Lectores.
- Sempere Juan, E. (1983). *Manuel Palau: obra y pensamiento musical*. Valencia: Institució Alfons el Magnànim.
- Sempere Juan, E. (1992). "Manuel Palau: la música d'arrel valenciana". *Revista Valenciana de Musicologia*, 3(1), 21-35.
- Traver García, B. (1918). *Los músicos de la provincia de Castellón*. Villareal.
- Brines, R. (2007). *Un siglo ayudando al prójimo: Cien años de historia de la Asociación Valenciana de la Caridad*.

5.2. Fonts primàries (= premsa u altres escrits de la època)

5.2.1. Retalls de premsa

- *Diario de Alicante*, 27/III/1933.
- *Diario de Almería*, 26/V/1933.
- *Diario de Valencia*, 27/II/1926.
- *Diario Independiente de la Noche*, 2/XII/1929.
- *El eco de Santiago*, 27/IX/1927.
- *El Pueblo*, 10/V/1928, 25/I/1930, 15/III/1930, 17/X/1931, 30/X/1931.
- *Heraldo de Castellón*, 4/VII/1927.
- *La Correspondencia de Valencia*, 10/X/1922, 28/XI/1925, 10/VI/1927, 16/X/1931, 24/X/1932.
- *La voz de Aragón*, 21/III/1933.

- *La voz de Teruel*, 7/VI/1930.
- *Las Provincias*, 9/V/1928, 4/I/1929, 26/II/1929, 25/I/1930, 11/XII/1930, 23/XI/1932, 12/I/1933, 4/VII/1933, 18/XI/1933, 28/VI/1934, 5/VII/1934, 22/VII/1934, 27/VII/1934.

5.2.2. Textos legals

- Boletín Oficial del Estado (28 de març de 1945)
- Boletín Oficial del Estado (29 de març de 1947)
- Boletín Oficial del Estado (28 d'octubre de 1958)

5.2.3. Altres

- Arxiu del Palau de la Música de València. Documents relacionats amb Pascual Camps: oposicions i programes. Arxiu del Palau de la Música de València, València.
- García, M. Col.laboració personal.

5.3. Fonts secundàries (= otros títulos, estudios, tesis drales, textos de nuestro tiempo, etc.)

- García Ballesteros, M. (1945-1956). *Amigos de la Música de Requena, apuntes históricos y relación de conciertos*.
- Brines Lorente, R. (2007). *Asociación Valenciana de Caridad: un siglo ayudando al prójimo*. Casa Caridad.
- García Ballesteros, M. (2023). *Sociedades de «Amigos de la Música» en la València de posguerra. Quadrivium. Revista Digital de Musicología*, 14, 1-XX. Asociación Requenense de Musicología.
- Encyclopædia Britannica, Inc. (n.d.). *Violin Concerto in D minor, BWV 1043*, by J.S. Bach.
- Enciclopèdia.cat. (s. f.). *Josep Manuel Izquierdo i Romeu*.
- Patrimonio Musical. (s. f.). *José Manuel Izquierdo Romeu*.
- RexValRex Blog. (2018, 15 de març). *Per la flor del lliri blau: llegenda valenciana i poema simfònic*.
- Miravert Lecha, J. (2017). *La vida musical valenciana durant la Guerra Civil (1936-1939)* (Tesi doctoral). Universitat de València.
- Sancho García, M. (2003). *El sinfonismo en Valencia durante la Restauración (1878-1916)* (Tesi doctoral). Universitat de València.
- Mus, A. (1975). Burriana. *Cuna de violinistas*. Buris-ana. Boletín de la Asociación Borrianenca de Cultura, (141), 20.
- Gil Gimeno, D. (2017). *Abel Mus (1907-1983). Intèrpret, pedagog, compositor i escriptor* (Tesi doctoral). Universitat Autònoma de Barcelona.
- Jules Boucherit" in *Larousse Dictionnaire de la Musique* (n.d.). París: Larousse.
- "Jenö Hubay" (n.d.). *Encyclopædia Britannica*. "Jenö Hubay"
- Prado Fernández, C. (2022, 30 de març). El Real Conservatorio Superior de Música de Madrid: excelencia musical. *Melómano Digital*.
- Wikipedia contributors. (n.d.). Alfred Loewenguth. In Wikipedia, The Free Encyclopedia.
- Escenas de Santander. (2014, 22 de febrer). *Un poco de historia (XIV)*.

5.4. Partitures

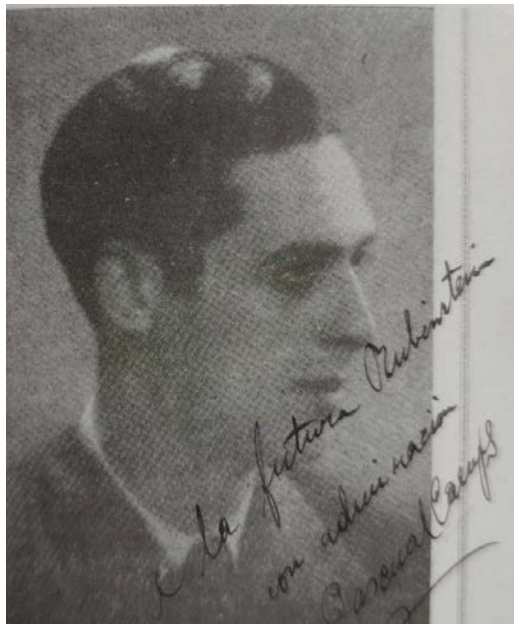
- Mus, A. (1928). *Deux morceaux pour piano et violon: Leyenda mora et Can-*

ción de cuna. París: Rouart, Lerolle & Cie.

- Rimsky-Korsakov, N. (1887) *Fantaisie de concert sur des thèmes russes*. Leipzig: Belaieff.
- Rimsky-Korsakov, N. y Kreisler, F. (1919) *Chanson Indoue*. Nova York: Carl Fischer.
- Joaquín Rodrigo (ed. 1994). *Per la flor del Illiri blau*. Madrid: Ediciones Joaquín Rodrigo.

5.5. Registres sonors

- Camps, P., & Uría Rodríguez, J. (1960). Pascual Camps: Czardas/Monti; La danza de la alondra/Maurizzi; Serenata/Toselli; Meditación de Thais/Massenet [Disc]. RCA Española. Dipòsit Legal M 12314-1960.
- Camps, P., & Fusté, J. (1961). Sé tu nombre; Muchas gracias vida mía; En pocas palabras; Cariño mío [Disc]. RCA Española. Dipòsit Legal M 13691-1961.
- Camps, P., Dasí, P., & Fusté, J. (1962). En un sueño quedo; Mallorca, amor y paz;

- El amor es amor; Es nuestro vals[Disc]. RCA Española. Dipòsit Legal M 1522-1962.
- Camps, P., & Uría Rodríguez, J. (1963). Pascual Camps, violinista [Disc]. RCA Española. Dipòsit Legal M 4058-1963.
 - Arbeteta, B. (Director), Baltanás, A. M., Bernardos, C., Duyos, R., Espert, N., Guillén, F., Herranz, M. Á., Marsillach, A., Ochaíta, J. A., Serrano, A., & Camps, P. (1968). Poesía actual. I: En las voces de Ángel Baltanás, Carmen Bernardos, Rafael Duyos, Nuria Espert, Fernando Guillén, M. Ángeles Herranz, Adolfo Marsillach, José Antonio Ochaíta [Disc]. Fidias. Dipòsit Legal M 13658-1968.
 - Arbeteta, B. (Director), Bernardos, C., Conde, C., Cuervo, G., Herranz, M. Á., Serrano, A., Camps, P., & Pastor, S. (1968). Carmen Conde: En las voces de Carmen Bernardos, Carmen Conde, Gemma Cuervo, M. Ángeles Herranz [Disc]. Fidias. Dipòsit Legal M 20566-1968.

José Ferriz, Abel Mus, Pascual Camps i el responsable de Ràdio València. [Font: Gil, D. (2017). *Abel Mus: intèrpret, pedagog, compositor i escriptor*.]

Abel Mus, Pascual Camps i José Ferriz en l'estudi de Ràdio València. [Font: Gil, D. (2017). *Abel Mus: intèrpret, pedagog, compositor i escriptor*.]

Artistas valencianos

El violinista Pascual Camps

¿No lo sabe Valencia? Digámoslo en voz alta, con la vehemencia propia de las satisfacciones singulares: Valencia es la cuna gloriosa de un gran violinista.

¡Gran noticia! Grande, aun para el emporio del arte y la belleza. Sorprendente la noticia, no. Grande, sí.

Este es de que queremos ocuparnos es un violinista excepcional.

Alto, gigantescos; simpático, afable, valenciano!

Ahora se ufana con la magnífica ostentación de sus 19 años. Casi un niño, da cima a su proeza de gran violinista con espontaneidad de travestura de chiquillo.

En Valencia... Bueno; es necesario que digamos que se trata de un muchacho llamado Pascual Camps, formidable humorista.

Vereis: parece que su padre se dedica a la industria funeraria. Pascualito nos decía hace unos días:

—Mi padre tiene una funeraria muy acreditada: la de mayor negocio de Valencia. Gracias a mí, que soy el inventor de un infalible sistema de propaganda...

—¿Ah, sí?

—Sí; cuando yo estoy en la tienda y vienen a llevarse algún ataúd, por cada uno para cuerpo mayor, regalo otro para púrvulo... y no falla...

Comprenderá el lector que ese rasgo de ingenio bien merece una pena capital, o una colaboración con Muñoz Seca...

Pero es el caso que Pascualín, ese Pascualín, alto, de cerca de dos metros, fué discípulo del violinista don Joaquín Monzonis, hasta que el mozo, rompiendo con toda tutela y reglamento, cogió su violín y se marchó a París.

En París ha vivido dos años y ha recibido lecciones de los más eminentes profesores.

En la gran babel de Francia, Pascualín trabaja, es decir, toca sin cesar el violín. Forma parte de un sexteto de un café popular. Así obtiene medios para su sostenimiento en París y para pagar a sus profesores.

Pascual Camps necesita ganar, solo para pagar sus lecciones de 200 a 300 francos semanales. Y los gana, desmintiendo, con su actividad llena de tenacidad y entusiasmos, el pretendido atavismo musulmán, que, como sambenito, suele ser colgado a todo levantino.

Hace unas noches la Sociedad de Villarreal "El XIII", bien conocida por su culto al Arte, organizó una fiesta, en la que tomaba parte el maestro Monzonis, profesor de la entidad. Y encontrándose Pascualín al lado de su maestro pasando unas horas, quiso Monzonis exhibir a Pascual Camps.

No se tiene idea de la magnitud artística de este coloso de 19 años.

Nosotros, que no podemos transmitir otra opinión que la de expectadores admirados ante el arte maravilloso de ese muchachuelo valenciano, que necesita para expansión de su hermosa pulcra que sean borradas las fronteras, aseguramos con el aval de nuestra sola intuición crítica, que Pascual Camps es un artista que sorprende y asombra.

¿No le ha oído Valencia? Pues Valencia, tan saturada de arte, ha de sentirse orgullosa de su artista.

Y eso que el tal violinista es una verdadera maravilla haciendo chistes malos.

¡Pero es tan excepcional como artista devoto y consumado!

V. RODRIGUEZ MURVIEDRO
Castellón y junio.

aquí. La Orquesta estuvo al nivel requerido, y Pierre Colombo muy acertado. Permisos decir que no comprendemos cómo este estupendo *Concierto español*, para violín y orquesta, de Manén, estaba olvidado tantos años. Francamente imponderable, máxime cuando son tan poquísimos los conciertos para violín y orquesta de autores nacionales. Creo que todos los violinistas españoles deberían llevarlo en su repertorio, y más obligadamente los catalanes, ya que dicen ser tan amantes de «lo suyo». Por ello, agradecemos a Lorenzo Martínez-Palomo haberlo incluido en los conciertos de esta temporada, y a Angel Jesús García la sobresaliente versión ofrecida.

El programa concluyó con la maravillosa *Sinfonía número 39* de Mozart (con ese arrobador «Minuetto»), de la que Pierre Colombo (buen mozartiano) dirigió sin partitura y supo extraer de nuestra Orquesta una interpretación francamente notable, que demostró la gran clase de este prestigioso director, que fue muy aplaudido, en unión de nuestra Orquesta.

OTROS CONCIERTOS

V. Concurso-Memorial «López Chavarri». En el Círculo Medina se llevó a cabo la celebración de este V Concurso-Memorial «Eduardo López Chavarri», en el que participaron los pianistas Guillermo Fernández Rubio, Miguel Ángel Herranz, Emanuel Ferrer Lalo y Consuelo Mejías García; el violinista José Carlos Alborch, el violoncelista Rafael Ramos Ramírez, los tenores Miguel Bou Phón y Vicente Encabo Martín, y la soprano Carmen Blanco, que interpretaron selectas obras clásicas, románticas y contemporáneas, aparte de las obligadas de lo castillo moro, baidá, Andaluza,

tina). El Jurado, compuesto por J. Bagueña Soler, G. Lauri Volpi, Pascual Camps, P. García Chornet, Fernando Badia, la Directora del Círculo Medina, Amparo Domingo, el crítico E. López-Chavarri Andújar, y José Climent, otorgaron los premios así: premio de la Caja de Ahorros (50.000 pesetas y Medalla de la CITE), al violoncelista Rafael Ramos; premio de la Diputación de Valencia (25.000 pesetas), a la pianista Consuelo Mejías; premio de la Sociedad Filarmónica, a don Rafael Ramos García; premio de la Unión Musical Española (20.000 pesetas), al pianista Emanuel Ferrer Lalo; premio de la Fundación López-Chavarri (14.000 pesetas), a don Carmen Blanco (soprano); premio del Ayuntamiento de Valencia, a don Miguel Bou y don Vicente Encabo; premio del Conservatorio de Valencia, a don Consuelo Mejías. Nuestra felicitación a todos los premiados, a las entidades patrocinadoras, al Círculo Medina, que tanto hace en pro de la Música, y especialmente en lo que concierne a este Concurso-Memorial E. López-Chavarri, que promueve a jóvenes artistas y da categoría a Valencia en ese aspecto.

Sociedad Filarmónica. — Otro fabuloso concierto el que nos brindó esta Sociedad musical, a través del gran violoncelista Janos Starker, auténtico maestro del difícil instrumento, que nos ofreció obras de Beethoven, Beethoven y Kodaly, donde brilló su mecanismo arrollador, sensible, exquisito a un tiempo, que confirmó su prestigio mundial como uno de los mejores violoncelistas de nuestro tiempo. Le acompañó al piano con eficacia y penetración Alain Planes, pianista de notables facultades y que en la nada fácil tarea de acompañante suyo está en todo momento con-

MUSICALES

EN EL CONSERVATORIO

El lunes por la noche dió Pascual Camps, violinista valenciano pensionado por la Diputación, su anunciado recital de violín, viéndose el salón completamente lleno, hasta el extremo de hallarse sin asiento numerosos concurrentes.

En todas las obras del programa demostró el joven artista que no ha perdido el tiempo durante su estancia en el extranjero, pues todas aquellas cualidades de virtuosismo, excelente afinación, belleza de sonido, y delicadeza o fogosidad en las interpretaciones, las posee Camps, con el refinamiento propio de quien sabe apreciar para su instrumento, las perfecciones que los grandes intérpretes lucen en los conciertos, sea cual fuere el instrumento o la batuta.

El público aplaudió sin cesar calurosamente a Pascual Camps, sobre todo en unas difíciles «Variaciones» de Corelli, en el hermoso «Concierto» de Beethoven y en un «Vals», perfectamente concebido, del que es autor Camps, y que por su sencillez y belleza suma hubo de ser repetido.

Nuestra felicitación al joven artista por sus resonantes triunfos, y a la excelentísima Diputación por su acierto en la concesión de pensiones a quien verdaderamente las merece.

L. SANCHEZ

De música

El estudio de Camps

Pascual Camps, el artista valenciano del violín, inauguró hace pocos días su estudio, un interesante nido de arte, celebrando con este motivo una fiesta musical de singular importancia. Pascual Camps tiene un espíritu selecto, no transige con las concesiones a la vulgaridad, y su emotividad musical es de veras muy excelente. Sus recientes excursiones por el extranjero han equilibrado su comprensión y su técnica; bien puede Pascual Camps tener su ambiente propio, y así lo prueba el estudio, muy artístico, muy moderno, de muy buen gusto, que ha inaugurado.

Fué una sesión en donde hubo arte de veras. Camps, que no cesa de trabajar, ejecutó en el violín las mejores obras de su repertorio, mostrando en todas ellas su temperamento escogido, su gusto y sus altas aspiraciones de intérprete. Desde Bach a Lalo y Manzanarés, una vez más brilló el temperamento de Pascual Camps en tan diferentes obras, con toda nobleza. Señalemos, entre otras, «Recitado de Aria» de Manzanarés, que gustaron particularmente y fueron acompañadas al piano por el propio autor. Figuerola y Hervás, los dos cantantes que ya dejaron la escena, renovaron sus éxitos de antaño. El pianista Emilio Marco acompañó con su pericia de siempre.

Párrafo especial para Angelita Velasco, una violinista de singulares condiciones, una muchacha muy joven, un temperamento escogido y excepcional. Hija del decano de nuestra Facultad de Filosofía y Letras don Ramón Velasco, parece nacida para el violín. Pascual Camps la inició en el difícil arte y pronto hubo de marchar a Madrid, en donde Fernández Bordás ha logrado formar su técnica y conservar su temperamento; hoy es Angelita Velasco un valor positivo en el arte español. Basta oírle interpretar a Bach, a Corelli, o a los modernos, para convencerse. Y he aquí cómo reunía Camps a maestros que llegaron, como Peydró, y a juventudes tan gratas como la de Angelita Velasco. Músicos, artistas, críticos, pasaron una velada deliciosa, amenizada por los obsequios incesantes de Pascual Camps.

CH.

ANEXO

MIEMBROS DE LA ACADEMIA

ACADÉMICOS NUMERARIOS

Jesús A. Madrid García
Roberto Loras Villalonga
Amadeo Lloris Martínez
Anna Albelda Ros
Joaquín Gericó Trilla
Javier Darías Payà
Enrique García Asensio
Juan Manuel Gómez de Edeta
José Mª Ortí Soriano

Andrés Valero Castells
Rubén Parejo Codina
Rodrigo Madrid Gómez
Robert Ferrer Lluca
Jesús Mª Gómez Rodríguez
Ángeles López Artiga
Carles Magraner Moreno
María Teresa Ferrer Ballester

MIEMBROS DE NÚMERO

Teodoro Aparicio Barberán-comp. y dir.
Manuel Bonachera Pedrós – dir.
Vicente Egea Insa – comp. y dir.
Salvador Escrig Peris – cellista
Dolores Medina Sendra – pia. y can.
José Mª Pérez Busquier – cantante
Vicente Sanjosé López – cantante
Raquel Mínguez Bargues - docente
Vicente Soler Solano – director
Mª Eugenia Palomares Atienza – pianista
Fernando Solsona Berges . pianista
Amparo Pous Sanchis – pianista
José Martínez Corts – cantante
Bernat Adam Llagües – dir.
Rubén Adam Llagües- Violinista y doc.
Lucía Chulio Pérez – pianista
Ángel Marzal Raga – flautista
Francisco Salanova Alfonso – oboísta
Sonia Sifres Peris– pianista
Mª Carmen Alsina Alsina – pianista
Luis Garrido Jiménez- director
J.Bautista Meseguer Llopis – dir.y comp.
Fernando Bonete Piqueras – dir.
Juan José Llimerá Dus - trompista
Saül Gómez Soler – dir.
José Suñer Oriola – percu. y comp.

Eugenio Peris Gómez – comp. y dir.
Ángel Romero Rodrigo – violoncellista
Traian Ionescu- violista
Emilia Hernández Onrubia- soprano
Jordi Peiró Marco- compositor
Luis Sanjaime Meseguer – dir.
Rosa Mª Isusi Fagoaga – musicól. y doc.
Vicente Alonso Brull- docente
Mª Ángeles Bermell Corral- docente
Guillem Escorihuela Carbonell- flautista
Israel Mira Chorro-saxofonista
José Miguel Sanz García- musicol.y doc.
Mónica Orengo Miret- pianista
Fco. José Fernández Vicedo- clarinetista
Manuel Fco. Ramos Aznar- dir. y doc.
Ramón Ahulló i Hermano- musicol.
Héctor Oltra García- comp. y dir.
José Pascual Gassó García-dir. y doc.
David Gómez Ramírez- dir.
Ana Mª Galiano Arlandis-musicol.y doc.
Carmen Verdú Esparza-compositora
Javier Santacreu Cabrera-compositor
Jordi Orts Payà-comp. y guitarrista
José María Bru Casanova-comp. y clari.
Silvia Gómez Maestro-pianista y doc.
José Miguel del Valle Belda-comp.y viol.

David Seguí Gironés-comp.
 Fco. José Molina Rubio-red. y comp.
 Vicente Berenguer i Llopis-comp.
 Raquel del Val Serrano-pianista
 Óscar Campos Micó-pianista y doc.
 M. Amparo Ponce Ballester-viola
 M. Dolores Bendicho Cardells-violín
 Paloma Castellar Escamilla-violín
 Teresa Alamá Izquierdo, cellista

Antonio Morant Albelda-pianista y doc.
 Belén Roig Martínez-cantante
 Fernández Castelló, Luis-clarinetista
 Vicente Ombuena Valls, cantante
 Isidro Joaquín Martínez Saiz- dir y doc.
 Sergio Ionescu Ionescu- Violín
 Juan Pablo Valero García, pianista i cant.
 Elena Aguilar Gasulla- pianista y doc.

MIEMBROS DE HONOR

Álvaro Zaldívar Gracia - musicólogo
 Carlos Álvarez Rodríguez - barítono
 Carlos Cruz de Castro - compositor
 Giampaolo Lazzeri – director
 Giancarlo Aleppo – comp. y director
 Jesús Villa Rojo – compositor y pianista
 Biagio Putignano – compositor
 Martha Noguera - pianista
 Alicia Terzian - compositora y musicóloga
 Antoni Parera Fons-compositor
 Leonardo Balada Ibáñez – compositor
 José Luis Turina-compositor

ACADÉMICOS CORRESPONDIENTES

País	Nombre y Apellidos	Ciudad o Auto-nomía
ESPAÑA	María Rosa Calvo-Manzano	Madrid
	Tomás Marco Aragón	Madrid
	Vicente Llorens Ortiz	Madrid
	Francisco Valero Castells	Murcia
	Rafael Martínez Llorens	Zaragoza
	José Mut Benavent	Barcelona
	Mario Vercher Grau	Salamanca

José María Vives Ramiro	Alicante
Carmen Verdú Esparza	Alicante
Javier Santacreu Cabrera	Alicante
Juan Durán Alonso	A Coruña
María Pilar Ordóñez Mesa	El Escorial
Vicent Pelechano	Santander
Raquel del Val Serrano	León

ALEMANIA	Herr. Amin Rosin	Stugart
ARGENTINA	Mario Benzecry	Buenos Aires
BOLIVIA	Gastón Arce Sejas	La Paz
BRASIL	Darío Sotelo	Sao Paulo
EE.UU.	Richard Scott Cohen Gregory Fritze	Michigan Florida
HOLANDA	Jan Cober	Thorn
INGLATERRA	Carlos Bonell	Londres
ITALIA	Giancarlo Aleppo Mauricio Billi	Milán Roma
MÉXICO	Trinidad Sanchís Picó Carlos Marrufo Gurrutia	Veracruz Veracruz
PORTUGAL	Nikolay Lalov	Lisboa
RUSIA	Yuri Save Live	San Petersburgo

Personas y Asociaciones Nombradas Insignes de la Música Valenciana

Año 2001: *Mª Teresa Oller Benlloch* (docente, compositora, directora y musicóloga). *Bernardo Adam Ferrero* (compositor, director y musicólogo). *Vicente Ros Pérez* (organista y docente). *Salvador Seguí Pérez* (docente, compositor y musicólogo). *Banda Municipal de Valencia*. *Lo Rat Penat*.

Año 2002: *José Rosell Pons* (trompista y docente). *Rosa Gil Bosque* (guitarrista y docente). *Amando Blanquer Ponsoda* (compositor y docente). *Luís Blanes Arques* (compositor y docente). *Pablo Sánchez Torrella* (director). *El Micalet*. *Unión Musical de Liria*.

Año 2003: *Emilio Meseguer Bellver* (organista y director). *Santiago Sansaloni Alcocer* (tenor, compositor y docente). *Ángel Asunción Rubio* (Expresidente de la Federación de Bandas de la C. V.). *Ayuntamiento de Cullera*.

Año 2004: *Eduardo Montesino Comas* (pianista y compositor. Director del Conservatorio Superior de Música de Valencia). *Vicente Zarzo* (trompista). *Escolanía de la Virgen de los Desamparados*. *Juventudes Musicales de Vinaroz*.

Año 2005: *Rafael Talens Pello* (compositor y docente). *Sociedad Amigos de La Guitarra*.

Año 2006: *Manuel Galduf* (director y docente). *José Mut Benavent* (director y compositor). *Unión Musical de Benaguacil*. *Casa de Valencia en Madrid*. *Junta Mayor de la Semana Santa Marinera de Valencia*.

Año 2008: *Pedro León* (concertista de violín). *Gerardo Pérez Busquier* (pianista y director). *Asociación de Profesores Músicos de Santa Cecilia*.

Año 2009: *Eduardo Cifre Gallego* (director y docente). *Mª Ángeles López Artiga* (cantante, compositora y docente).

Año 2010: *José Sánchis Cuartero* (director). *Joan Garcés Queralt* (director).

Año 2011: *Francisco Tamarit Fayos* (compositor, director y docente). *Juan Manuel Gómez de Edeta* (trompista, docente y confer.). *Orfeò Valencià Navarrrro Reverter*.

Año 2012: *Francisco Salanova Alonso* (oboísta y docente). *José Ortí Soriano* (trompetista y docente).

Ayuntamiento De Liria. *Palau de la Música*.

Año 2013: *Salvador Chuliá Hernández* (compositor, director y docente). *Banda Municipal de Castellón*. *Orquesta de Valencia*.

Año 2014: *Ana Luisa Chova Rodríguez* (docente). *Banda Municipal de Alicante*. *El Misteri d'Elx*.

Año 2015: *José Mª Ferrero Pastor* (compositor). *Editorial Piles*. *Unidad de Música del Cuartel General Terrestre de Alta Disponibilidad de Valencia*.

Año 2016: *Joaquín Soriano* (pianista). *José Serrano Simeón* (a título póstumo). *Excma. Diputación Provincial de Valencia*

Año 2017: *Manuel Palau Boix* (a título póstumo). *Enrique García Asensio* (director). *Dolores Sendra Bordes* (musicóloga). *Conservatorios de Valencia, Profesional y Superior “Joaquín Rodrigo”*.

Año 2018: *Francisco Llácer Pla* (a título póstumo). *Juan Vicente Mas Quiles* (compositor y director). *Federación de Sociedades Musicales de la Comunidad Valenciana*.

Año 2019: *Leopoldo Magenti Chelvi* (a título póstumo). *José María Vives Ramiro* (musicólogo y docente). *Certamen Internacional de Guitarra “Francisco Tárrega” de Benicàssim*.

Año 2020: *Eduardo López Chavarri* (a título póstumo). *José Iturbi Báguena* (a título póstumo). *Ayuntamiento de Buñol*.

Año 2021: *Daniel de Nueda i Llisiana* (a título póstumo). *Vicente Ramón Ramos Villanueva* (a título póstumo). *Consell Valencià de Cultura*.

Año 2022: *Javier Darías* (compositor y teórico). *Juan Martínez Báguena* (a título póstumo). *José Moreno Gans* (a título póstumo). *Certamen Internacional de Bandas Ciudad de Valencia*. *Orfeo Universitari de València*.

Año 2023: *Joan Enric Lluna* (clarinetista y director). *Rafael Rodríguez Albert* (a título póstumo). *Real Sociedad Económica de Amigos del País de Valencia*.

Año 2024: *Joaquín Rodrigo Vidre* (a título póstumo). *Álvarez Argudo* (pianista). *Certamen Internacional de Música Vila d'Altea*. *Orfeo Crevillentí*.

Año 2025: *Vicente Garcés Queralt* (a título póstumo). *Leopoldo Querol Roso* (a título póstumo). *Josep Soler Sardà* (a título póstumo). *Patricio Galindo Sánchez* (a título póstumo).

-

Muy Ilustre Academia de la Música Valenciana

Academia Científica, Cultural y Artística de la Comunidad Valenciana
(DOCV no 8327 de 28-6-2018)

JUNTA DE GOBIERNO

PRESIDENTE: Dr. Roberto Loras Villalonga

VICEPRESIDENTE-RECTOR: Dr. Joaquín Gericó Trilla

SECRETARIO GENERAL: D. Amadeo Lloris Martínez

VICESECRETARIA: Dña. Anna Albelda Ros

TESORERO-CONTADOR: D. Jesús Madrid García

ARCHIVO: Dña. Anna Albelda Ros

RELACIONES INTERNACIONALES: D. Bernat Adam Llagües

VOCAL:

D. Andrés Valero Castells

Dr. Robert Ferrer Lluca

Dra. Mónica Orengo Miret

Dr. Jesús María Gómez Rodríguez (Coordinador por Alicante)

D. Pascual Gassó García (Coordinador por Castellón)